

1974

20

ÎNDREPTARIUL POPORULUI,

în cauze politice, administrative,
judecătorești, bisericești, școlare și
economice,

întocmit pentru popor

de

IOAN ROMAN

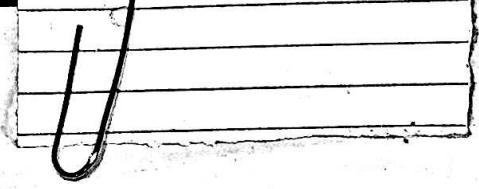
candidat de notar.

43

ARAD,
1902.

M. A.

R69

197.542D

ÎNDREPTARIUL POPORULUI

în cauze politice, administrative,
judecătorești, bisericești, școlare și
economice,

întocmit pentru popor

de

IOAN ROMAN

candidat de notar.

Pentru sala de lectură

BIBLIOTECA
MUNICIPALĂ
ARAD

ARAD,

Tipariul lui Réthy L. și fiul.
1902.

Tóte exemplarele cari nu pórtă subscrierea auto-
rului, vor fi urmărite conform legii.

Iubitului meu fost profesor

Teodor Ceontea

neobositului dascal al dascalilor

din incidentul jubileului seu de 25 ani ca profesor

inchin acésta carte

in semn de adenc respect.

AUTORUL.

Cătră cetitori!

Dumnezeu când a făcut pe om, l'a înzestrat cu minte și voie liberă. I'a dat minte pentru ca să cunoscă ce e bine și ce e rău, și ia' dat voie liberă pentru ca cunoscând binele și răul, să alégă din ele și să facă ce voește. Legi au fost în totdeauna în lume; chiar Adam și Eva încă au avut lege, adecă să nu mânânce din pomul cel oprit. N'au ascultat de lege și au fost pedepsiți cu alungarea din raiu.

Având omul minte și voie liberă, singur trebuie să cunoscă ce e bine și ce e rău și să nu facă răul din frica de pedepsă, ci pentru că așa e bine.

Mântuitoriul nêmului omenesc a ȕis: Dați cele ce sunt a le chesariului-chesariului, și cele ce sânt a-le lui Dumnezeu lui Dumnezeu.

Trăim în țeră constituțională. De o potrivă avem drepturi și datorințe. Drepturile nôte trebuie să le pădim ér datorințele să ni le împlinim; — prin nepădirea drepturilor nôte, ne facem nedemni de ele, ér prin neîmplinirea datorințelor venim trași la răspundere din partea organelor țerii.

Prin pădirea legilor țerii, prin supunere față de aceste legi, nu altmîtré prin ascultare de organele

carî pentru a noastră ocrotéla sunt pusé, prin alipirea noastră câtră aședămintele țerii, ni asigurăm pace și indestulare, — cinste și respect înaintea altor né-muri, dar mai vértos prin cunóscerea acestor legi, ni ușorăm povara ce avem de purtat, ca cetățenii ai țerii.

Să ni cunóscem dar drepturile și datorințele nóstre, și pădind pe cele dintâii și împlinind pe aști din urmă, să lucrăm cu toții din răsputeri pentru binele obștesc. Éta motivele carî m'a îndemnat la edarea acestei cărți.

Fiind acéstă carte menită pentru popor, m'am nisuit ca să fie cât mai ușor înțelésă, și am înconjurat espresiuni, pe carî poporul nu le-ar înțelegé de fel ori le-ar înțelegé în mod necoréspunđetor, M'am nisuit ca sê fac poporului cunoscute drepturile și datorințele sale, că coréspunsam ori ba, viitoriul va arêta.

Priméscă iubiții cetitori acéstă carte cu aceea dragoste cu care dragoste eú o depun în mâna cetitorilor.

Fie și acéstă carte o floriciă din buchetul cu care poporul român să ia parte în concertul popórelor civilisate întru bine și înaintare.

Șeitin, în sêptemána Rosaliilor 1902.

Ioan Roman,
candidat de notar.

I. Statul.

Din istoria biblică șcim, că după-ce a făcut Dumne-deu ceriul și pământul și toate câte sunt în ceriū și pe pământ, mai pe urmă a făcut pe om. Ómenii cei dintâi au fost: *Adam* și *Eva*. Dela aceștia doi apoi sau înmulțit ómenii pe suprafața pământului și au format mai multe popóre. Singuraticii ómeni din fie-care popor, ca să se pótă apéra în contra altor popóre, cari ar fi venit asupra lor, sau legat între sine că vor trăi pe unul și același teritor, sub unul și același stăpân, și astfel au format aceea ce astăzi noi numim *stat*.

Statul așa dară este o societate de ómeni, cari trăesc pe unul și același teritor, sub unul și același stăpân, cu scopul împrumutat, ca să se apere unii pe alții în contra altor popóre străine și cu scopul ca să-și asigure loruși esistența materială și să se apropie prin perfecționare de creatoriul a toate adecă de *Dumne-deu*.

Astfel în lume sânt o mulțime de state, unele mei mici ér altele mai mari.

1. **Forma de stat.** Statele să guvernéză în două forme: 1. în formă de *monarchie*, 2. în formă de *republică*. — Statul în fruntea căruia să află un *împérat, rege, domn* seú *principe*, să numesce *monarchiă*; — ér statul în fruntea căruia să află un *președinte*, să numesce *republică*.

Statul nostru să numesce *statul uagar* (*magyar*

állam) ér in fruntea lui, ca stăpânitor să află un rege, deci statul ungar este monarhie.

Regele nostru este totodată stăpânitor al unui stat vecin cu noi, numit *Austria*. Astfel Ungaria cu Austria forméază o singură monarhie numită *monarhia austro-ungară*.

În Austria stăpânitoriul statului să numeşce împérat.

În statul Ungar domneşce familia Habsburg de Lotharingia, în urma legii ce să numeşce sancţiunea pragmatică.

2. Forma de guvernare. Forma de guvernare a statului e de două feluri:

1. constituţională,
2. absolutistică.

Constituţională să numeşce forma de guvernare când regele pe de o parte drepturile sale de domnitor, iar poporul pe de altă parte, drepturile sale constituţionale şi le eserciéază între marginile legii, adecă domnitoriul în buna înţelegere cu poporul, să îngrijesc de bunăstarea şi înaintarea intereselor statului.

Absolutistică e forma de guvernare când singur domnitoriul face şi dictéază legi fără ascultarea poporului, şi fără ca Domnitoriul să fie răspunător cuiva pentru ceea ce el face. Astfel de formă de guvernare absolutistică este în Rusia.

Statul nostru să guvernéază în formă constituţională, adecă regele nostru împreună cu reprezentanţii poporului fac legi şi să îngrijesc ca aceste legi să fie obligătore pentru toţi cetăţenii de o potrivă.

Regele nu pôte face legi fără reprezentanţii poporului, dar nici aceştia fără învoirea regelui.

3. Încoronarca. Regele e îndatorat prin le-

Măestatea Sa Regele nostru
FRANCISC IOSIF I.

gile fundamentali ale țării, ca dela suirea sa pe tron în termin de 6 luni, să se încoroneze cu coróna sfînta a țării, să edeie singraful țării pentru sustênerea constituției și să depună jurămîntul că va țene neatînsa constituțiunea țării, și că va guvernă numai pe basa legilor făcute în dieta țării.

4. Drepturile regelui. Și pînă la încoronare are regele drepturi regali; supușii săi trêbue să fie față de Regele, cu supunere fiéscă, să-L asculte, să-L onoreze ca pe primul dintre cetățeni.

Sînt însê unele drepturi pe cari numai regele încoronat le pôte avé, cum sînt: sfințirea legilor, darea titlurilor de nobili etc.

Titlul „rege apostolic“ de comun numai după încoronare să dă Regelui prin dieta țării.

Regele ca capul statului se numește și *Souveran*, căci dînsul stă asupra tuturor cetățenilor și tôte drepturile dela el 'și iéu isvorul; de aici urméză:

1. Regele nu atárnă dela nimeni nici nu e răspundător nimînui;

2. Persóna regelui în gradul cel mai mare trêbue să fie apêrată în contra ori și carei vâtemări.

Cu tôte că regele are așa drepturi mari, totuși nu să pôte privi a sta afară de lege, pentru-că articolul de lege al treilea din anul 1848 dispune următóarele:

Regele 'și eserciază puterea sa esecutivă prin ministeriul seú, și ordinațiunile, denumirile regelui trêbue să fie provêdute și cu subscrierea unui ministru maghiar, căci persóna regelui fiind sfîntă și neatingibilă, ministrii sînt răspundători, pentru tot ce regele face și subscie, fiind ei sfetnicii legali ai regelui.

Regele denumește pe ministrul președinte și pe cetalalți ministrii; pe oficianții mai înalți ai țării;

pe prelații bisericeii romano-catholice și greco-catholice; — regele întărește alegerea Metropolitului gr. ort. român, al patriarhului gr. ort. sârb și alegerea episcopilor gr. ort. rom. și sârbi; — tot regele, la propunerea guvernului, denumește pe judecătorii țării; pentru aceea judecătorii aduc judecată în numele Măestații sale a Regelui (Ö felsége a király nevében.)

Regele are dreptul să ierte pe cei osândiți la moarte.

Baterea banilor încă e dreptul regelui; Densul e comandantul suprem al armatei. Lui îi joră ostașii credința; tot regele, cu invoirea dietei dechiară resbel și încheiă pace în numele țării.

Fără invoirea regelui nici o lege nu se poate aduce. Dreptul personal al Regelui e să sfințească și să arădice la valoare de lege proiectele de legi primite în dieta țării.

Regele convocă și închide dieta țării; tot densul convocă și delegațiunea țării.

Fie-care cerățen al țării, poate fi primit în ascultare (audiență) la Măestatea Sa Regele și are dreptul fie-care cetățen ca la aceea audiență, în limba maicii sale să înainteze rogare Măestații Sale.

5. Legislațiunea. Regele încoronat împreună cu dieta țării, convocată după lege, au dreptul de a face, a esplică, a schimbă și a sistă legile.

Așa dara la facerea legilor conlucră doi factori principali: Regele încoronat și dieta țării.

Regele încoronat convocă dieta țării ér în persoană ori prin comisariu regesc o deschide, o închide, o amănă séu o disolvă. Proiectele de legi satorite ori primite prin dieta țării, numai prin sancționare din partea regelui încoronat, devin legi

și regele, dreptul său legislativ, afară de dieta țerii, ori fără consensul dietei nu și-l poate exercita.

Dieta țerii constă din: a) casa deputaților (casa de jos), b) casa magnaților (casa de sus).

a) Casa deputaților.

Deputați sunt 453, dintre cari 40 sunt din Croația și Slavonia.

Casa deputaților se compune din deputații pe cari îi aleg cetățenii alegători, pre cum vom vedea în cele ce urmează mai apoi.

b) Casa magnaților.

Membrii în casa magnaților sunt:

1. Pe baza dreptului ereditar:

a) archiducii maioreni ai casei demnitore;

b) conții și baronii maioreni, cari pot arăta că solvesc după averea lor, cel puțin 6000 coróne dare directă;

c) descendenții legali ai acelor cari de lângă primirea titlului de prinț, conte ori baron, sunt denumiți din partea Regelui, cu drept ereditar.

2. În urma oficiului înalt ce-l ocupă, sunt membrii ai casei magnaților:

a) contele de pojon;

b) custodii corónei;

c) președintele, și al doilea președinte al Curiei regesci și președintele Tablei regesci din Budapesta.

d) Archiepiscopii și episcopii romano-catholici și greco-catholici;

e) *Metropolitul și episcopii gr. ort. români;*

f) *Patriarchul și episcopii gr. ort. sârbi;*

g) 3 episcopi evangelicî reformați;

h) 3 episcopi augustinî.

i) episcopul unitar.

3. Membrii ai casei magnaților mai sînt acei 50 de indiviđi, bărbați aleși și învățați, pe cari îi denumește Regele.

Pe președintele și pe cei doi vice-președinți ai casei magnaților, la propunerea guvernului, îi denumește Măestatea Sa Regele.

6. Alegerea deputaților dietali.

Alegerea deputaților dietali fiind în țară constituțională, cea mai însemnată alegere, e de dorit ca toți cetățenii să fie pătrunși de însemnatatea cea mare a dreptului de alegător, să știe că ce drepturi și datorințe au ei la alegerea deputaților dietali și cari sînt formalitățile ce trebuie păzite la aceste alegeri.

Deputații dietali se aleg tot la 5 ani prin cetățenii alegători; așa dar dela voința alegătorilor atîrnă că cine se fie ales deputat pentru dieta țării.

Dreptul cel mai frumos al fie-cărui cetățen este negreșit dreptul de alegător. Sfânt este acest drept și cu sfințenie trebuie esercitat. Cel care se folosește de acest drept, trebuie să aibă în vedere însemnatatea cea mare a lui, să nu și vîndă dreptul seu, că-cî acésta chiar și legile țării oprește.

Deputați dietali sînt 453, anume 413 din Ungaria și 40 din Croația și Slavonia

Ungaria e împărțită în 413 cercuri electorali, astfel că fie-care cerc alege un deputat dietal.

Alegerea deputaților dietali se întîmplă în modul următor.

Ministrul de interne ordineză alegerea deputaților dietali pentru întreaga țară ér alegerea se face

pe baza listei ategătorilor. În lista alegătorilor sînt induși toți aceia cari aũ drept de alegere.

Drept la alegerea deputaților dietali, respective drept de a fi luat în lista alegătorilor pentru alegerea deputaților dietali, are fie-care cetățen magiar, carele a împlinit etatea de 20 ani și pôte documentá următoarele :

1. în orașe libere regești și în orașe cu magistrat, — aceia cari aũ de proprietate singuri, cu soția ori cu prunci sîi minoreni,

a) casă, carea cuprinde barem trei părți de locuință ce cad sub darea de casă,

b) aceia cari au proprietate de pămînt, a cărui venit curat e barem 16 florini, după care solvește dare.

Aceste doué reguli sustau și pentru comunele Bogsán, Dognacica, Moldova, Oravița, Resița, Staiendorf și Sascamontană.

2. În părțile ungare, din coci de délul mare (adecă afară de Ardél), aceia cari au de proprietate barem un pătrar de grund urbarial séu proprietate proporționat unui pătrar de grund urbarial.

3. În părțile Ardélului:

a) cari solvesc pe baza catastrului dare de pămînt după un venit curat de 83 frt. — 79 frt 80 cr. — séu 72 frt 80 cr. — suma a dóua când aũ și casă ce cade sub dare inferióra, și suma a treia când aũ și casă ce cade sub dare superióra.

b) cari solvesc dare de pămînt, de casă și dare de clasa I. și III. de venit după un venit curat de 105 florini.

c) afară de acésta fie-care comună, care numără barem 100 coșuri (hornuri), iá parte prin câte doi séu un membru la alegerea de deputat.

4. Oficianții publici, decă solvesc dare după

un venit anual de 500 florini, și officianții privați, decât solvesc dare după un venit anual de 700 florini;

alte persoane decât solvesc dare de pământ, de casă, de venit, după un venit curat de 105 florini, ér măiestrii din comunele mici și mari, decât solvesc dare de venit barem după o calfă.

5. Fără privire la venit, au drept de alegere membrii academiei de știință maghiară, profesorii, advocații, injinerii; notarii publici regești, medicii, preoții, notarii comunali și învățătorii.

Nu au drept de alegere:

1. cari stau sub tutorat,
2. soldații în serviciu activ,
3. finanții,
4. gendarmii,

5. aceia cari pentru cutare crimă sânt judecați la închisore ori sânt închiși preventiv.

6. aceia cari sânt judecați prin lege la perderea dreptului cetățenesc.

7. **Lista alegătorilor.** În fie-care comitat se alege un *comitet central*, carele se îngrijește de facerea respective rectificarea listei alegătorilor pentru fie care an; rectificarea se întemplă astfel:

în fie-care an în zilele prime a lunei Maiu, comitetul central face dispozițiunile necesari pentru rectificarea listei alegătorilor astfel ca până la 15 Iunie, datele pentru listă sânt tóte adunate prin o subcomisiă din sinul comitetului central, carea subcomisiă în fie-care comună, la fața locului, adună datele respective combină lista provisorică, carea listă apoi e pusă la vedere publică dela 5 până la 15 Iulie, la casa comunală, în timpul acesta se póte da și recurs în contra listei, decât cutarele nu e

luat în listă de și ar avea drept, ori dacă e luat în listă care nu are drept, ér dela 16—25 Iulie se pot da observările asupra recursurilor întrate.

Comitetul central prin luna Septemvrie adevă delă 1—20 decide asupra recursurilor date în contra listei și aceste decise éráși sânt publicate delă 20 până la 30 Septemvrie; în contra acestor decise în termen de 10 zile se póte apela la Curia regescă. Apelatele încurse la Curie se resólvă până în 15 Decemvrie și pe basa sentinței Curiei, comitetul central stabilește finalmente până în 30 Decemvre, lista alegătorilor de pe anul următor și prin comitetul central trimite fie-cărei comuni lista alegătorilor autenticată. Acésta listă are valóre numai în anul următor după rectificare.

Sé fim deci cu mare atențiune când este pusă lista la vedere publică, adevă în fie-care an delă 5 până la 15 Iulie, ca se nu fim lăsați din lista alegătorilor, dacă avem drept; dar se fim cu atențiune, ca nici ómeni de aceia se nu fie luați în listă cari nu au nici un drept.

În cas când avénd drept, nu sântem luați în listă, se ne adresăm câtră notariul ori câtră alt om cunoscător de lege, și să-l rogăm să ni facă recursul pentru a fi induși în listă. Ori să ne prezentăm la antistia comunală pentru ca să iée protocol față de observările ce am avé în contra listei alegătorilor.

După ce șcim acum că cine are drept de alege-re, se vedem că alegerea de deputat, propriaminte, cum se întemplă?

După-ce ministrul de interne a ordinar alege-re deputaților dietali, comitetul central din comitat, de loc după publicarea rescriptului regesc — prin care se convóca dieta țerii — țene ședința,

în care se hotărășce ziua alegerii deputaților die-tali în toate cercurile din acel comitat, totodată de-numeșce pe președintele și notarii de alegere și cel puțin cu 3 zile înaintea alegerii, prin publicări, aduce la cunoștința alegătorilor numele președinților și notarilor de alegere, localul unde va decurge alegerea și ordinea în care vor vota comunele din acel cerc.

Peste tot, comitetul central pregăteșce toate cele de lipsă pentru alegere.

Până decurg toate acestea până atunci șcim foarte bine că prin comune ce se întâmplă.

Luptele electorale saū încep. Candidații de deputați cu ómenii lor, cutrieră comunele, țin vorbiri, capaciteză pe alegători și lucră din toate puterile, pentru ca să-și câștige majoritate. Veselia e în gradul cel mai mare, muzica sună pe toate străđile, este un tărăboiū atât de mare, cum numai la nuntă se póte vedé. Prin cele mai multe locuri încep cântecele electorale, în cari cântece partea contrară totdeauna e batjocorită. Cel mai mare domn e acela carele are *vot*; toți îl cercetéză la casa lui, îi umblă în voie și îi promet câte verzi-uscate „sórele cu picioarele și luna cu mâna.“

Toți cei interesați lucră din răsputeri ca ziua de alegere se nu îi afile nepregătiți și cu cât acesta di se apropie mai tare, cu atât și cortేశirile sânt mai însuflețite; până ce ajungénd la ziua când partidele și măsură puterea voturilor, alegătorii se duc la locul unde se întâmplă alegerea.

Alegerea se începe dimineața la 8 óre. Fie-care alegător are drept de a propune un candidat de deputat și decă în termin de jumătate de óră, nu se face propunere numai pentru un candidat, atunci președintele de alegere l' dechiară de ales prin

SZÉLL KALMÁN,
ministru președinte și ministru de interne.

aclamațiune; — în cazul când sînt mai mulți candidați și decă 10 alegători cer votisare, președintele de alegere ordineză votisarea carea nu pôte fi numai nominală, ér alegătorii votéză după comune în ordinea fixată de comitetul central.

Votarea duréză pînă când nu se mai presentéză nici un alegător ca se voteze, când președintele de alegere defige termin barem de o órá, pentru a votá aceia cari din orí ce causă n'aú potut votá încá. După acest termin, se numérah voturile, și acel candidat carele a întrunit majoritatea absolută a voturilor, adecă mai mult de jumétate din tóte voturile date, se dechiară de deputat dietal, și i se dá un exemplar din protocolul de alegere, ce se numeșce *mandat*.

Decă nici un candidat nu a întrunit maioritaea absolută a voturilor date, atunci (spre bucuria alegătorilor) se țene, de altădată, a dóua alegere, dar numai între cei doi candidați cari aú întrunit mai multe voturi.

Președintele de alegere se îngrijeșce despre sustênerea ordinei la alegere.

Este oprit a luá parte la alegere cu arme séu cu bâte; — tot odată este oprit prin lege ca cineva să-și vëndă votul séu. Acela carele nu se pórtă cuviințios la alegere, momentan e dețenut (închis) și e pedepsit aspru.

Recurs în contra alegeréi se póte face lá curia regéscă în termin de 30 zile de-la ziua de alegere.

Deputat dietal póte fi orí și care cetățén al țerii decă e alegător, a împlinit etatea de 24 de ani și decă póte coresponde cerințelor legii în urma careia limba din dietă e cea unгурésca.

8. Cum se fac legile?

9. Ce lucrăză dieta țării?

Ministrii cunoscând lipsele și neajunsurile țării, fac anumite proiecte de legi, cari cujetă ei că sunt folositorie pentru țără; aceste proiecte de legi le presentéză în casa deputaților, unde fie-care proiect de lege se ie la desbatere și decă majoritatea deputaților dietali 'l primeșce de bun, acel proiect se trimite în casa magnaților și decă și magnații il primeșce, se înaintéză Maestații Sale Regelui. Regele cércă acel proiect cu de améruntul și decă-l află bun și folositor pentru țără, il subserie și pune sigilul regal pe el, adecă il sanționéză și astfel acel proiect devine *lege*. Legea sanționată se publică în intréga țără și apoi e obligatóriă pentru toți cetățenii țării, și toți trebuie să se supună acelei legi.

Când casa magnaților nu primeșce proiectul de lege așa după cum l'a primit casa deputaților, acel proiect apoi érași vine la desbatere în casa deputaților, și acésta se întemplă până atunci până când atât casa deputaților cât și casa magnaților, sânt de o părere asupra acelu proiect de lege.

Dieta țării desbate budjetul adecă preliminarul țării pe fie-care an; cercetéză socoțile țării; se îngrijeșce ca ministrii să-și împlinésca cu cea mai mare scumpătate datorințele lor; dieta încoronéză pe Regele; în fie-care an decide cât se fie numărul feciorilor asentați la serviciul militar; alege custodiți corónei; pune sub acusă pe ministrii; tot dieta țării alege a comisie, carea controléză afacerile nóstre comune cu Austria și primeșce budjetul nostru comun. Acésta comisiă se numeșce *delegație*.

Numărul membrilor în delegație e 60 din Ungaria și tot atâta din Austria și anume 40 deputați dietali și 20 membrii ai casei magnaților.

Delegațiunile le conchémă în totdeauna Măestatea Sa Regele și să țin în fie-care an, odată în Budapesta și altă-dată în Viena.

În aceste delegațiuni să pertractéză tóte cauzele noastre comune cu Austria; aceste cauze sânt: cauzele esterne, cauzele militare și finanțele.

10. Guvernul.

Poterea esecutivă în țera noastră e rezervată Măestații Sale Regelui, carele o esercită prin niște bărbați înțelepți, numiți *ministrii*. La noi în țera sânt 9 ministrii, cari la olaltă forméză *guvernul țerii*.

În fruntea ministrilor se află *ministrul președinte*.

Ministrii sânt:

1. *ministrul pe lângă persóna Măestații Sale;*
2. *ministrul de interne;*
3. *ministrul de finanțe;*
4. *ministrul de comerț;*
5. *ministrul de agricultură;*
6. *ministrul de cult și instrucțiune publică;*
7. *ministrul de justiție;*
8. *ministrul de honved;*
9. *ministrul Croato-Slavon;*

Ministrul președinte conduce, în absența Măestații Sale a Regelui, ședințele consiliului de ministrii; în numele guvernului face propunere Regelui; tot el se îngrijește de sfințirea și publicarea legilor.

Ministrul pe lângă persóna Măestații sale a Regelui,

têne legătura între autoritățile din țera noastră și între cele străine. El face Regelui propunere în privința dăruirii titlurilor, a distingierilor.

Ministrul de interne are grije de afacerile administrative a-le țerii; propune Regelui spre denumire pe comiții supremi; controlază mersul afacerilor din comitate și din orașele cu municipiū; îngrijește de afacerile sedrielor orfanali și a comunelor; controlază conducerea matriculelor de stat și denumește pe matriculanții de stat.

Ministrul de finanțe îngrijește de veniturile și de cheltuielile statului.

Ministrul de comerciū are grije de drumuri, de comunicațiunea pe uscat și pe apă, de drumurile de fer, de postă, telegraf, telefon; de afacerile neguțătorilor și industrieșilor.

Ministrul de agricultură pörtă grije de economia de pământ și de vite din țera și de regularea apelor.

Ministrul de culte și instrucțiune publică se îngrijește de sörtea bisericilor și de învățământ.

Ministrul de justiție controlază judecătoriale din țera.

Ministrul de honveđi, are grije de afacerile honveđimeı;

Ministrul Croato—Slavon pentru afacerile din Croația și Slavonia.

Ministrii se îngrijesc ca legile țerii să se esecute pretutindenea și în formă dréptă; se îngrijesc de facerea legilor trebuincioșe pentru țera; propun pentru denumire Măestății Sale Regelui, pe oficiantii înalți ai țerii; ei sânt respundători înaintea dietei, pentru tot ceea ce fac; în mânilor-e pusă sörtea cetățenilor; ei se îngrijesc ca prin legi bune

și corăspundătorie, să se ușoreze starea materială și morală a cetățenilor.

Ministrilor se cuvine titlul de *Exelență* (Nagy Méltóságos).

11. Cancelaria de Cabinet.

Pentru primirea rogărilor trimise Măestații Sale Regelui și pentru expediarea rescriptelor mai înalte, e sistemisată *cancelaria de cabinet* (*kabinet iroda*). Tot aici trebuie să se prezenteze acela care voiesce a fi primit în audiență de către Regele.

12. Ministeriul comun.

Având țera noastră unele cauze comune cu Austria căci guvernându-se, în înțelesul sancțiunei pragmatice, țerile celelalte a Măestaței Sale Regelui la olaltă cu țera noastră, rezultă că acele cauze comune sânt încredințate ministrilor comuni cari sânt:

1. **ministrul comun de esterne**, carele să îngrijească pentru reprezentarea monarchiei noastre în cele lalte țeri și să îngrijească de contractele internationale, pe lângă ascultarea și cu invoirea ministrilor din Austria și Ungaria.

2. **ministrul comun de rășboi**, carele să îngrijească de organisarea întregii armate a monarchiei.

3. **ministrul comun de finanțe**, carele să îngrijească de veniturile și spesele comune ale monarchiei ce rezultă din cauzele érași comune ale monarchiei.

La spesele comune ale Monarchiei, fie-care țera adecă atât Austria cât și Ungaria, contribue cu

o sumă anumită făcută după o cheie carea să numește *cuotă*.

Cuota în dăile noastre e : pentru Austria 65.6 0/0-ér pentru Ungaria 34.4 0/0; acésta cuotă o statoarese în buna înțelegere dietele ambelor țeri și în cas de neînțelegere o statoarese Măestatea Sa Regele.

II. Comitatul.

Țera noastră e împărțită în 63 comitate. Comitatele se mai numesc și municipii (*törvényhatóság*). Sânt înse și orașe cu drept de municipiū ; astfel de orașe la noi în țera sânt 24.

Comitatul și orașul cu municipiū, duce la îndeplinire pe teritoriul său ordinațiunile guvernului și legile țerii ; afară de acésta, comitatul are grije, ca singuraticele comune să-și împlinescă datorințele prescrisē de lege.

În fie-care comitat său municipiū se află *representanța său comisia municipală* (*törvényhatósági bizottság*). Numărul membrilor în representanța municipală să reguléză amésurat numărului sufletelor din comitat, anume tot pentru 500 suflete să socoteșce un membru. În representanța municipală nu pot fi mai puțin de 120 și mai mulți de 600 membrii ; — și se compune pe jumătate din acei membrii cari solvesc mai multă dare de stat în acel comitat, ér pe jumătate din membrii aleși ; aceștia din urmă se aleg tot la 3 ani pe 6 ani. Lista membrilor viriliști din representanța municipală, o statoarese respective verifică în fiecare an, comisiunea verificătoriă a comitatului, pe basa arătării oficiului de dare.

Aceste arătări apoi se publică în un loc și timp numit.

Comisiunea verificătoară constă din 5 membrii aleși pe un an de reprezentanța municipală, și din un președinte și 3 membrii denumiți prin comitele suprem.

Ori și carele pôte fi membru numai a unei reprezentațiunii municipale; acela carele vine luat în lista viriliștilor a mai multor reprezentațiunii municipale, acelei reprezentațiunii e membru pentru carea singur se dechiară.

Decisul comisiunei verificătoare să pôte apelă în 15 zile.

Drept de alegere a membrilor în reprezentanța municipală au toți aceia cari sânt induși în lista alegetorilor pentru alegerea deputațiilor dietale.

Nu pôte fi membru în reprezentanța municipală:

1. carele nu e cetățen maghiar;
  2. carele nu a împlinit etatea de 24 ani sêu minorenitătea îi-e prelungită;
  3. carele stă sub tutorat;
  4. carele nu scie ceti și scrie;
  5. carele nu locuește barem de doi ani pe teritoriul comitatului și nu solvește dare tot de atâta timp în acel comitat;
  6. carele nu dispune de acele calități morali ori materiali cari îndreptătesc la suscepere în lista alegetorilor pentru deputații dietale;
  7. carele stă sub sequestru;
  8. carele e pus sub acusă cu valôre de drept pentru atare crimă pentru carea codul penal stătoresce perderea oficiului ori suspinderea drepturilor cetățenesci; mai departe carele e închis la temniță grea sêu la închisóre până la 3 luni de zile;
- Alegerea membrilor în reprezentanța municipi-

pala, să întemplă după cercuri pe cari le formeză reprezentanța municipală pe lângă numirea. centrului. În un cerc nu pot fi mai puțin de 200 și mai mulți de 600 alegători.

Alegerea membrilor în reprezentanța municipală să întemplă în fie-care cerc în o zi anumită prin adunarea generală a comitatului.

Alegerea să întemplă prin votare secretă, adecă, cu ședulă (șidulă); fie care alegător scrie pe ședulă numele acelora pe cari îi dorește să fie aleși de membrii; ședula aceea o predă în ziua alegerii președintelui de alegere. Votarea să începe dimineața la 9 ore și duréză până după amăzi la 4 ore când se numără voturile.

Decă pe ședulă sânt scrise mai multe nume, decât câți membrii are drept să alégă acel cerc, numele scrise în urmă, nu să iaă în considerare.

Decă mai mulți aă întrunit voturi egal, atunci între ei decide sörtea.

Apelată în contra alegerii să pöte face în termen de 15 zile dela alegere la comisiunea verificătoriă a comitatului.

1. Adunarea generală. Representanța séu comisia municipală, țene de regulă în fie-care an, sub președința comitelui suprem, cel puțin două adunări, cari se numesc adunări generali, la cari, se înțelege că iéu parte numai membrii viriliști și cei aleși ai comitatului. În aceste adunări generali se desbat toate cauzele aparținătorie la comitat; în aceste adunări se apröbă preliminariele și socoșile singuraticelor comune; adunarea generală a comitatului are dreptul a arunca dare supletórie (megyei pótradó) asupra locuitorilor din comitat, când cere trebuința.

Președintele adunării generali a comitatului este

comitele suprem și în cas de împedecarea acestuia vice-comitele — respective protonotariul.

Diua țenerii adunării generalii împreună cu obiectele pertractânde, vice-comitele o publică cu 8 zile înainte.

În adunarea generală, a comitatului, afară de membrii virilisti și aleși, mai au drept de vot următorii oficianți din comitat: vice-comitele, protonotariul, notarii, profiscul și fiscul, președintele și asesorii sedriei orfanali, protomedicul, protopretorii, cassariul și esactorii comitatensi.

2. Comitele suprem. Măestatea Sa Regele, la propunerea ministrului de interne, denumește pentru fie-care comitat un conducător, care se numește *comite suprem (főispán)*. Comitele suprem este reprezentantul politic al guvernului. El controlază activitatea tuturor oficianților de stat din comitat, afară de a judecătorilor; el conduce adunările generale ale comitatului și ședințele comisiei administrative, peste tot controlază și priveghiază mersul tuturor afacerilor din comitat.

3. Oficianții în comitat sunt: vice-comitele (*alispán*); proto-notariul și notarii; proto-fiscul și fiscul; președintele și asesorii sedriei orfanali; proto-medicul; proto-cassariul; controlorul; proto-esactorul și esactorii; pe toți aceștia îi alege adunarea generală a comitatului tot la 6 ani;

Administrarea comitatului aparține vicecomitelui, carele:

1. se îngrijește ca comunele se împlinescă toate ordinațiunile ministeriale și legea comunala.

2. primește ordinele ministeriali adresate comitatului, și epistótele, rogarile, apelatele și baniî;
3. esecută ordinele ministeriali;
4. esecută decisiurile reprezentanței municipali;
5. subscrie în numele comitatului raporturile făcute către guvern;
6. e îngrijitoriul sigilului municipiului.
7. asemnéză în contul casei în cadrul preliminarului;
8. dispune asupra oficianților din comitat;
9. scontréză cassa comitatului și a sedriei orfanali;
10. să îngrijește de cercetarea stărilor interne de prin comune și de manipularea corectă a banilor;
11. face raport adunării generali și comitelui suprem despre starea comitatului;

4. **Pretura.** Fie-care comitat, în privința administrativă, e împărțit în mai multe cercuri; un cerc de acesta se numește *pretură (szolyabiróság)*. În fruntea preturei se află *protopretorele (főszolgabiró)* și pretorele (*szolgabiró*), pe cari asemenea îi alege adunarea generală a comitatului tot la 6 ani.

Protopretorul stă nemijlocit în atîngere cu comunele și e mijlocitoriul între comune și comitat. El conduce alegerile de antistiă comunală și alegerea membrilor în reprezentanțele comunale din cercul său.

5. **Comisia administrativă.** Comisia administrativă se îngrijește ca trebile din comitat se mérgă bine și diregetorii să-și îplinească datorințele lor; *Comisia administrativa (közigazgatási bizottság)* țene ședința în fie-care lună și se compune din comitele suprem ca președinte, ér membrii: vicecomitele, protonotariul, fiscal, președintele sedriei orfanali, proto-medical, inspectorul de dare, inspectorul reg.

de școle, procurorul regesc, și 10 membrii aleși de adunarea generală a comitatului.

Comisia administrativă decide în cauzele disciplinare ale oficianților din comitat, adică când vre un oficiant din comitat, nu-și împlinește datorițele sale conform legii, ori face lucruri contra legii, îl trage la răspundere, și cercetând cauza, hotărășce că acel oficiant cum se fie pedepsit. Tot odată comisia administrativă hotărășce în acele casuri în cari după lege forméază *for apelator*.

III. Comuna.

Comunele sânt de 3 feluri:

1. **comune mici**, cari din cause materialî nu sânt în stare singure să facă din destul datorințele impuse de lege, ci spre acest scop să asociéază cu alte comune.

2. **comune mari**, cari singure, din propria lor potere fac din destul datorințelor legii.

3. **orașe cu magistrat**. Comuna ca atare, în cauzele ei interne aduce hotărîri și face stataturi; aceste hotărîri și stataturi le duce la îndeplinire prin antistia comunală; dispune de averea comunală; se îngriješce de bună starea drumurilor comunale; peste tot comuna se foloseșce de drepturile și împlineșce datorințele pe cari le prescrie legea comunală.

Când e vorba însé ca să se facă arunc pe locuitorii comunei, ori să se cumpere ori vëndă ceva moșia comunală; nu altmîntre când comuna voeșce să ridice ceva împrumut ori să sistemiseze ceva oficiu nou la comună, decisiurile în aceste

cause, numai atunci să pot duce la îndeplinire, dacă sînt aprobate și din partea comitatului. În contra decisului comitatului, comuna pòte înainta recurs în termen de 15 zile la ministrul de interne. Dacă comitatul, asupra vreunui decis comunal, înaintat acolo în formă legală, nu să pronunță în adunarea generală cea mai apropiată, ori dacă guvernul asemenea nu se pronunță asupra apelatei înaintate acolo, în termen de 40 zile, decisul comunal — *facendo* — se priveșce de aprobat și să pòte duce la îndeplinire.

Statutul comunal trèbue să fie în consonanță cu legea, cu ordinele guvernului și cu statutele comitatului și după trecerea alor 30 de zile — termen de apelată — momentan trèbue înaintat comitatului pentru aprobare; și dacă comitatul nu se pronunță asupra lui în adunarea generală cea mai apropiată, să priveșce de aprobat și să pòta efectul.

Când însă ori și la ce ocaziune se constată că statutul e făcut contrar legii sèu nu corèspunde mențiunei sale, comitatul ori și când îl pòte nimici, dar acesta numai pe lângă ascultarea preventivă a comunei. Decisul comitatului să pòte apela la ministrul de interne.

Particularii pot cere dela comună modificarea statutului comunal, dacă acela e păgubitor pentru ei, și decisul comunal în această cauză să pòte apela la comitat și de acolo la ministrul de interne.

Ordinele guvernului, ale comitatului, referitorie la administrație și sentințele în cause disciplinari, ridicate la valòre de drept, comuna nuăle pòte pune la desbatere ci necondiționat trèbue s le esecute.

1. Comitetul comunal, (representanța comunală). Comuna, pentru ca să pòta face din destul tuturor datorințelor sale, și pentru ca să se pòta

folosi de tóte drepturile ce i le dá legea, — alege din sînul sîu nişce bărbaţi mai aleşi, cari forméază comitetul comunal. Numérul membrilor în comitetul comunal se fixéază după numérul sufletelor din comună astfel, ca tot la 10 suflete se socoteşce un membru. În comunele mici nu pot fi mai puţin de 10 membrii în comitetul comunal şi mai mulţi de 20; în comune mari nu mai puţin de 20 şi mai mulţi de 40;

Jumătate din membrii sînt aceia, cari solvesc mai multă dare de stat, cari se numesc şi virilişti, ér jumătate din membrii sînt aceia pe cari îi alege poporul, şi afară de aceştia mai sînt membrii în comitetul comunal acei membrii din antistia comunala cari în urma oficiului lor au drept de vot. La ómenii cari au diplomă, cum sînt: preoţii, învăţătorii, advocaţii, medicii, etc. darea se socoteşce duplu.

Déac cumva între virilişti, adecă între cei ce solvesc mai multă dare, sînt şi véduve, acele încă pot să se foloséscă de acest drept, dar numai așa că plenipotentéază pe cutare om din comună, ca se o represinte la şedințele comitetului comunal, despre acésta însé trebuie se facă arétare la protopretorul cercual.

Contribuția nevéstei sîu a copiilor, se socoteşce la olaltă cu contribuția barbatului sîu a părintelui, décá acest din urmă e totodată şi îngrijitoriul averei

Déca individul nu locueşce în comuna în carea solvesce mai multă dare, dreptul de virilist, şi-l póte esercia prin plenipotentiat.

Déca cutarele solvesce contribuție în mai multe comune şi e şi luat în lista viriliştilor din acele comune, dreptul de virilist şi-l póte esercia singur în tóte comunele orí prin plenipotentiat. În

unul și același comitet comunal, o persoană numai pe un membru din comitet poate reprezenta.

Lista viriliștilor pe fie-care an o statorcesce protopretorul cercual pe basa datelor dela oficiul de dare, și e pusă la vedere publică în decurs de 5 zile în casa comunală; contra acestei liste se poate face recurs în termin de 15 zile la vicecomitele și de acolo în alte 15 zile la comisiunea administrativă. Să susține însă dreptul ministrului de interne că în urma unor erori esențiali în procedura ori în decis, la raportul comitelui suprem, să supra censureze cauza.

Se înțelege de sine că recurs în contra listei viriliștilor se face numai atunci, când nu e indus în listă cutarele carele are drept, ori e indus careva, carele nu are nici un drept. Recurs contra acestei liste poate face ori și care alegător comunal.

2. Cine poate fi alegător comunal ?

Alegător comunal poate fi acela, carele a împlinit etatea de 20 ani și solveșce barem de 2 ani dare în comună, mai departe ori care corporațiune, societate și peste tot ori care persoană morală, decă dispune de avere pe teritoriul comunei și solveșce dare.

Nu pot fi alegători comunali:

1. soldații în servițiu activ;
2. aceia cari pentru cutare crimă sânt osândiți la închisore ori sânt închiși preventiv.
3. oficianții de stat și de comitat în casul când nu solveșce în comună altă contribuție decăt numai cea de venit după salariul lor.
4. cari stau sub secestru.

Lista alegătorilor o statorește o comisie exmisă din sînul comitetului comunal și e pusă la vedere publică în decurs de 5 zile în casa comunală. Recurs încontra listei alegătorilor comunali se pôte face în termen de 10 zile la comisia verificătoară din comună, și în contra hotărîrii acesteia în alte 10 zile la comisiunea administrativă.

3. Cum se aleg membrii comitetului comunal?

Când în o comună sînt mai mulți de 600 alegători comunali, alegerea membrilor în comitetul comunal se face după cercuri, adică comuna să împarte în mai multe cercuri astfel că în un cerc nu pot fi mai puțin de 200 alegători, dar nici mai mulți de 600; — ér decă în cutare comună nu sînt 600 de alegători, alegerea să face la oaltă.

Fie-care cerc alege atăta membrii în comitetul comunal, câți se cuvin după numărul sufletelor; totdeuna să alege și un anumit număr de membrii suplenți.

Locul acelu membru din comitetul comunal, carele și perde dreptul de membru prin decisul comisiunei verificătoare, ori locul acelu carele a repausat ori și-a perdut dreptul de membru, nu altcum a aceluia carele ca membru în antistie are vot în comitetul comunal, ori locul aceluia carele abdice de membru, — decă e virilist, l ocupă următorul carele solvește mai multă dare, — ca suplent, ér — decă e ales locul lui îl ocupă acel membru suplent carele a întrunit mai multe voturi.

În cause de neînțelegere decide în forul prim comisia verificătoare ér în forul al doilea comisiunea administrativă.

Acela carele e ales în mai multe cercuri, acel

cerc îl reprezintă, pe carele singur îl designează ér locul devenit astfel vacant îl ocupă membrul suplent.

Membrii în comitetul comunal se aleg totla 3 ani pe 6 ani; membrii suplenți se aleg însé numai pe 3 ani.

Membru în comitetul comunal póte fi ales acela carele e alegător comunal și a împlinit etatea de 24 de ani.

Điaa alegerei membrilor în comitetul comunal o defige protopretorul cercual, dar numai atunci după ce lista viriliștilor pe anul viitor e publicată, ér lista alegătorilor comunali e autenticată.

Điaa alegerei trébuie publicată în comună cu trei đile înainte.

Alegătorii au drept se alegă pe lângă președintele de alegere, 4 bărbați de încredere; decă alegătorii nu voiesc a alege bărbați de încredere, pe aceștia îi denumeșec președintele.

Alegerea din o comună trébuie să se încheie în điaa în care e fixată și se începe diminéta la 9 óre și se încheiă după améđi la 4 óre, când se numără voturile.

În numele minorenilor cu avere votézá la alegere tutorul ér în numele véduvelor ori a femeilor maiorene, plenipotențiatul.

Un alegător numai o persónă póte representá.

Plenipotențele, cu o órá înainte de începerea alegerei trebuiesc arétate președintelui de alegere; decă cineva pένtru o alegere aú dat mai multe plenipotențe la mai mulți indiviđi, atunci tóte plenipotențele să nimicesc, nici una nu are valóre.

Alegerea se întéplă prin vot secret, prin ședulă (fídulă), fie-care alegător pune în mâna președintelui de alegere, o ședulă, pe carea sűnt scrisé

numele acelora pe cari îi dorește să fie aleși în comitetul comunal. Dacă pe ședulă sînt scrise mai multe nume, de cât e numărul membrilor cari trebuie aleși, numele scrise în urmă, nu se ia în considerare. Acei cari au întrunit mai multe voturi, sînt membrii aleși ai comitetului comunal pe periodul următor.

Lista membrilor aleși, deloc să și publica. În contra alegerii membrilor comitetului comunal se poate face recurs în termen de 10 zile dela alegere la comisiunea verificătoare din comună, carea se compune din 2 membrii aleși de comitetul comunal, din acei membrii, cari în acel period nu vin sub alegere, și din 2 membrii denumiți din partea protopretorelui cercual. Președintele acestei comisii e protopretorele. Decisul comisiei verificătoare în 5 zile se poate apela la comisiunea administrativă a comitatului.

Președintele de alegere, bărbatul de încredere și peste tot, aceia, cari în mod officios ia parte la alegere, nu altmîntre și alegătorii, stau subscutul legii. — Nu e iertat a așta pe nimeni la bataie ori a face scandal la alegere, că-oi se pedepsesc aspru aceia, cari împedea ori voiesc a împedea cu ori ce mijlôce alegerea.

4. Cum să alege antistia comunală?

Dupa terminarea alegerii membrilor în comitetul comunal, protopretorele conchémă comitetul comunal pentru constituire și defige terminul pentru alegerea antistiei comunali, carea trebuie publicată în comună cu 48 ore înainte.

Antistia comunală să compune:

1. în comune mici: din jude, sub jude, cel

puțin 2 jurați, notariul cercual, tutorul cercual și medicul cercual.

2. în comune mari: din jude, subjude, cel puțin 4 jurați, cassar, notar, tutor și medic comunal.

Statutele comunelor, cari prescriu mai de aproape sfera de activitate a membrilor din antistia comunală, trebuie făcute în consonanță cu legea comunală.

Salariul regulat în comune mici și mari are notariul comunal ori cercual și medicul comunal ori cercual.

Salariile și eventualele diurne se regulază prin statutul comunal.

Că în comunele mici și mari, membrii antistiei comunale, să aibă salarii și în ce sumă, asemenea se regulază în statutul comunal.

Acolo unde împrejurările locale pretind, comitatul poate dispune că averea judeului comunal să fie asigurată în contra focului, pe spesele comunei.

Salariul notariului comunal ori cercual, după ascultarea comitetului comunal și amăsurat stărei materiale a comunei, îl stătoresce comitatul.

Acest salariu nu poate fi mai puțin de 800 corone și cuartir în natură.

Salariul odată statorit, nu se mai poate reduce.

Iudele, subjudele, jurații, cassariul și tutorul comunal să aleg pe 3 ani; notariul și medicul comunal să aleg pe viață; pe jude, subjude, jurați, cassar și tutorul comunal îi alege poporul alegător, ér pe notar și pe medicul comunal îi alege comitetul comunal.

Președinte la alegerea antistiei comunale e protopretorele.

În antistia comunală poate fi ales ori și care alegător comunal dacă a împlinit etatea de 24 ani.

Nu p $\acute{o}$ te fi ales $\acute{i}$ n antistia comunal $\acute{a}$:

1. acela carele nu p $\acute{o}$ te fi ales de membru $\acute{i}$ n comitetul comunal;

2. preotul, invet $\acute{a}$ toriul $\acute{s}$ i oficiantul de stat;

Notariul comunal nu p $\acute{o}$ te fi $\acute{i}$ nrudit cu judele or $\acute{i}$ cu cassariul, dar nici judele asemenea nu p $\acute{o}$ te fi $\acute{i}$ nrudit cu cassariul.

Candidarea la postul de jude, notar $\acute{s}$ i medic comunal o face pre $\acute{s}$ edintele de alegere adec $\acute{a}$ protopretorele, $\acute{e}$ r la cele-lalte postur $\acute{i}$ candidarea o face comitetul comunal.

La fie-care oficiu trebuie candida $\acute{t}$ i 3 $\acute{i}$ n $\acute{s}$ i.

Alegerea se $\acute{i}$ nt $\acute{e}$ mpl $\acute{a}$ prin aclamare, $\acute{e}$ r dec $\acute{a}$ 10 aleg $\acute{e}$ tor $\acute{i}$ cer $\acute{i}$ n scris votare nominal $\acute{a}$, pre $\acute{s}$ edintele de alegere trebuie s $\acute{a}$ ordinez $\acute{e}$ votarea. $\acute{I}$ n cazul c $\acute{a}$ nd la oficiul de jude, notar $\acute{s}$ i medic comunal nici un candidat n' $\acute{a}$ ob $\acute{t}$ enut majoritatea absolut $\acute{a}$ a voturilor, se face de loc a d $\acute{o}$ ua votare $\acute{i}$ nt $\acute{r}$ e ace $\acute{i}$ doi candida $\acute{t}$ i, cari $\acute{a}$ u primit mai multe votur $\acute{i}$, $\acute{s}$ i dec $\acute{a}$ la a d $\acute{o}$ ua votare voturile s $\acute{u}$ nt egal $\acute{i}$, decide s $\acute{o}$ rtea.

Cel ales de jude comunal, e silit a primi alegerea $\acute{s}$ i $\acute{i}$ n cas contrar p $\acute{o}$ te fi pedepsit p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 200 cor $\acute{o}$ ne.

Apelata $\acute{i}$ n contra aleger $\acute{e}$ i antistiei comunali, se p $\acute{o}$ te face $\acute{i}$ n 15 $\acute{d}$ ile dela alegere, la comitat, $\acute{s}$ i $\acute{i}$ n contra decisului acestuia $\acute{i}$ n alte 15 $\acute{d}$ ile la judec $\acute{a}$ toria administrativ $\acute{a}$.

Acel membru din antistia, c $\acute{a}$ ruia i-a expirat mandatul, trebuie s $\acute{a}$ p $\acute{o}$ rte oficiul s $\acute{e}$ u p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ atunci, p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ c $\acute{a}$ nd urmatoriul s $\acute{e}$ u $\acute{i}$ n oficiu, prin alegere or $\acute{i}$ prin substituire nu $\acute{i}$ $\acute{s}$ i ocup $\acute{a}$ locul.

Locurile $\acute{i}$ n antistia comunal $\acute{a}$, devenite vacante $\acute{i}$ n decursul timpului, s $\acute{a}$ $\acute{i}$ ndenplinesc prin alegere or $\acute{i}$ prin substituire.

La postul de notar cercual or $\acute{i}$ comunal $\acute{s}$ i la

postul de medic cercual ori comunal substituirea o face protopretorele, ér la celelalte posturi din antistia comunală, substituirea o face comitetul comunal sub presidența protopretorelui cercual.

Membrii antistiei comunale, după alegere depun următorul jurământ: „Eü N. N. më jor că datorințele împreunate cu oficiul meu, cu siguritate conscientiósă le implinesc. Dumneđeü așa să-mí ajute!“

Fie-care membru din antistia comunală e răspundător cu averea sa, pentru eventualele pagube ce ar face statului, comitatului, comunei ori singuraticilor, cu voia, din nepricepere ori din nebagare de sémă.

5. Despre comitetul comunal.

Președintele comitetului comunal e judele comunal, ér când acesta e împedecat — sub judele.

Numérul ședințelor comitetului comunal 'l stațorește statutul comunal dar în fie-care comună primăvéra pentru cercetarea socoșilor comunali și tómna pentru facerea preliminariei comunale, — cu o lună mai nainte de adunarea generală a comitatului, — trebuie să se țenă ședința de comitet.

Décă însé judele comunal, comitetul comunal ori a patra parte a membrilor comitetului comunal află de bine, să pot țené ședințe estra-ordinari de câte ori cere trebuința; tot astfel la provocarea comisiunei administrative, a vicecomitelui ori a protopretorelui, nu altmíntre la dorința notariului comunal ori cercual, judele comunal e dator a conchemá în totdeauna la ședința membrii comitetului comunal.

Membrii comitetului comunal să conchemá la ședința totdeauna înainte cu 24 óre; pe lângă espunerea obiectelor de pertractare.

În ședința comitetului comunal decid membrii prezenți.

Mersul consfătuirii în ședința comitetului comunal, să reguleze prin statutul comunal.

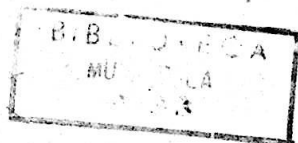
Acel membru al comitetului comunal, carele e arândatorul bunului comunei ori are contract cu comuna seú e în pără cu comuna, nu póte luá parte la pertractarea obiectelor decă e parte înteresată și nici nu póte votá.

În comitetul comunal áu drept de vot următorii membrii din antistia comunală: judele, jurații, cassariul, notariul, medicul și tutorul; — ceialalți membrii din antistia comunală pot să—și ridice vocea în comitetul comunal și decă sânt provocați, sânt chiar datorii la acésta, dar vot nu áu numai de cumva ar fi altmíntre membrii în comitetul comunal.

Ședința comitetului comunal o deschide și o închide președintele; el conduce consfătuirea și să îngrijește ca să se țena ordinea ȃilei.

Îi stá în drept dar și în datorința președintelui ca pe aceia cari nu sânt membrii în comitetul comunal și turburá pacea și linișcea în ședința, să-i scótá afará din ședința; pe vorbitor să-l facá atent a vorbi la obiect, și decă s'ar abate de repețite ori dela obiect, seú ar vátéma bunăcuviinta, să-l îndrume la ordine, și decă acésta nu ar folosi, să-i detragá cuvântul dela obiectul acela.

Iudele comunal pune cauza la vot, care să póte efeptui prin sculare, dar decă 10 membrii poftesc ori decă e vorba de vinderea averei comunale, de luarea de împrumut pentru comună, ori de aședarea banilor comunali în vre-un institut de bani, președintele e dator a ordiná votare nominală. Acel membru al comitetului comunal, carele vátéma autoritatea consfătuirii ori vátéma pe cutare mem-

194542D

bru din comitet, și vătămarea nu și-o retrage, ori acel membru, carele prin portare necorespundătoare conturbă consfătuirea, poate fi pedepsit prin președințe până la suma de 30 corone, și până nu solvește pedepsa, nu poate lua parte la ședințele comitetului.

Dacă comitetul comunal prin atitudinea sa, adecă prin ținuta sa ori prin decisiunile sale, periclitază interesele statului ori bună starea comunei, — ministrul de interne, la propunerea ori ascultarea comitatului, poate disolva comitetul comunal, și dispune pe calea comitatului asupra demersului afacerilor comunali.

Membrii comitetului comunal încă sunt răspunzători cu averea lor pentru eventualele pagube ce ar căusa prin hotărârile comitetului.

Mai ales să fie cu mare atențiune membrii comitetului comunal, la censurarea socoților comunali și la facerea preliminariei; că-cî fiind depusă în mâinile lor sôrtea întregii comuni și fiind ei incredințați respective provăduți cu încredere de cătră locuitorii comunei, acestei încrederi trebuie să corăspundă cu inimă și conștiința curată; să păzescă comuna de ori și ce pagubă; ér atunci când trebuința cere ca să alégă notar ori medic comunal, séu sé candideze antistia comunala, — atunci să fie pătruși numai și numai de Duchul adevărului și al dreptății; să nu-și vëndă libertatea și cunoșcînța sufletului lor; cu fruntea senină țină sus și tare la adevăr și facă tóte numai pre cum cer interesele comunei. Aibă în totdeauna în vedere membrii comitetului comunal, că ceea ce ei fac în numele poporului fac, și că legea morală adecă legea binelui oprește seversirea lucrurilor ce sînt în contra cu dreptatea și cu conștiința curată.

Că Dómne! amar să résbună nedreptatea și lucrurile mârșave făcute pe conta poporului. — Dómne! mângăét póte fi acel membru al comitetului comunal ori al antistiei comunale, carele a muncit pentru binele comunei sale și carele e linișcit în sufletul séu despre aceea, că tot-ce a făcut, nu pentru interesele sale personale, ci pentru interesele comunei sale și a poporului a făcut.

6. Economia comunei. Averele comunei și a instituțiilor comunale în fie-care an trébuie luată în inventar ér acest inventar trébuie aceluși cãtrã socóta anuală a comunei.

Averea comunei trébuie susținută neatinsă.

În casuri escepționale, numai așa se póte vinde ori împărți averea comunei, asemenea numai așa să póte cumpéra avere pe séma comunei, decã comitetul comunal decide acésta și decã dela acest decis — care trébuie publicat — în 30 zile comitetul comunal érási țene ședință și în aceea ședință toți membrii comitetului comunal aduc decis pe lângă vot nominal și cu majoritate absolută.

Decã la acésta ședință, nu sânt de față toți membrii comitetului comunal, chiár în acest mod se mai conchémă membrii la ședință, adecã peste 30 zile; și decã nici atunci nu sânt toți membrii de față, — se conchémă peste 15 zile altă ședință în care apoi decid membrii prezenți.

Acele venituri ale averei comunale, cari până aci sau folosit pentru acoperirea cheltuielilor omunei, și de aci încolo, înainte de tóte, spre acest scop să folosesc.

În contra decisului comitetului comunal de a vinde ori împărți avereac omunei, nu altmítré de a cumpéra avere comună, ori care locuitor al comunei are drept de a apelá în termen de 30 zile la comitat.

Asemenea decis, până la expirarea timpului de apelată și în cas de apelată, până la resolvirea ei, — nici la un cas nu să pôte efeptui.

Antistia comunală e datóre ori ce proces intentat în contra comunei, a 'l aduce prin protopretorele cercual, la cunoșcința vice-comitelui.

Esarëndarea averei comunali de comun să efeptueșce prin licitațiune publică.

Modalitățile licitațiunei și prețul strigărei le stabileșce comitetul comunal, tot acesta apróbă și licitațiunea.

Déca licitațiunea nu ar duce la rezultat ori déca pentru comună ar fi mai avantajios ca averea să sé esarëndeze din mână liberă, acésta să pótă face numai după-ce contractul din afacere sé apróbă și din partea comitatului.

7. Preliminariul comunal. Proiectul de preliminar, antistia comunală il presentéză comitetului comunal.

Preliminariul trébue să cuprindă în sine tóte speșele ordinari și eștraordinari ale comunei, mai ales cu privire la acele speșe, pentru acoperirea cărora comuna e deobligată prin lege.

În preliminar să suscep și acele venituri ale comunei cari și până acu sau folosit spre scopurile comunei, împreună cu remanența cassei din anul precedent.

Preliminariul astfel presentat să ia la censurare și să apróbă în ședința de tómnă a comitetului comunal; — proiectul de preliminar însé trébue înainte de censurare în decurs de 15 zile pus la vedere publică si acésta trébue adusă la cunoșcința locuitorilor.

Preliminariul împreună cu părerea minoritații trébue sușcernut comitatului pentru aprobare.

Antistia comunală e datóre a țené strict preliminarul comunal.

În cât spesele comunei nu s'ar poté acoperi din veniturile comunale, comuna póte aruncá dare comunálă pe locuitori.

Oficianții de stat și de comitat, preoții, învățătorii, și notarii comunali, după salariul lor nu solvesc dare comunálă.

8. Socoțile comunali. Socoțile comunali trébuie făcute în consonanță cu rubricile din preliminar.

Socoțile comunali să censuréză în ședința de primăveră prin comitetul comunál; spre scopul acesta ședința comitetului să convóacă cu 15 zile înainte și despre ținerea ședinței trébuie avisat protopretorele cercual; comitatul să îngrijește ca la censurarea socoților comunali să presideze un individ afară din comună, carele conduce ședința comitetului comunál și despre cele esperiate face raport cátră comitat.

Socoțile comunali încă trébuie pusé la vedere publică în decurs de 15 zile înainte de censurare.

Socoțile comunali censurate de comitetul comunál, cu eventualele obiecționări ale particularilor să sușcern comitatului pentru supra-censurare.

Comunile sânt îndatorate, ca fondurile cari sânt încredințate comunelor spre administrare, să le administreze conform menițiunei acelor fonduri, și sânt îndatorate comunele a raportá în fic-care an comitetului comunál despre starea acelor fonduri și a presentă și socoța regulată despre ele.

7. Despre cauzele orfanilor și

8. Tutoratul.

La etatea de 24 ani, fie-care om devine maioren; femeia devine maiorenă când se casetoresce, măcar să nu fi ajuns încă etatea de 24 ani.

Până la etatea de 24 ani, copiii stau sub îngrijirea părintească. Acei tineri cari au împlinit 18 ani, decât așa pretind causele lor familiare, să pot face maiorenii prin sedria orfanală. Atare individ să se adreseze cu totă încrederea către notariul comunal, carele îi va spune ce are de făcut.

Decă să întâmplă de rămân copii orfanii de tata ori și de mamă, sedria orfanală denumește pentru îngrijirea orfanilor un tutor, carele-ca și tata ori mama are să îngrijescă de creșterea orfanilor și de averea lor. — În fie-care comună este un tutor comunal carele are grije ca tutorii din comună să-și împlinescă datorințele. În comitat sedria orfanală să îngrijesce de sörtea orfanilor și de averile lor. Sedria orfanală se compune din un președinte, mai mulți asesori și un cassar.

Maiorenii se pun sub tutorat:

1. decât sânt smintiți la minte (alienați, elmebeteg) séu surdo-muți, și nu se pot înțelege nici prin semne.

2. decât sânt prădători de avere.

3. decât de un an sânt depărtați de casă, nu se știu unde sânt, ori sânt împedecați a veni acasă și a-și îngriji averea.

4. decât sânt osândiți la închisöre pe un timp mai îndelungat.

Punerea sub tutorat o ordinază judecătoria; — pentru acestia éráși sedria orfanală denumesce tutorii.

La maiorenii puși sub tutorat, tutorul de comun e soțul de căsătorie, tata ori altă rudeniă.

Nu póte fi tutor:

1. carele stă sub tutorat.

2. calugării;

3. acei cari trăesc o viéță scandalósă.

4. acei cari stau sub sechestru.

Fie-care individ e dator a primi sarcina de tutor, sub pedepsă până la 400 coróne.

Nu e dator a primi sarcina de tutor:

1. carele a trecut peste 60 ani.
2. carele e tutor deja.
3. carele are 5 copii și se îngrijește de creșterea lor.
4. ministrii.
5. deputații dietali.
6. oficianții publici, preoții mireni, învățătorii, etc.

Tutoratul încetază:

1. când minoreul ori maioreul pus sub tutorat móre.
2. când tutorul móre.
3. când minoreul devine maioren.
4. La rogarea tutorului ori la absolvarea lui din partea sedriei orfanali.
5. prin suspendarea tutorului.

Tutorul ocupând locul părinților, are o deosebită datorință a îngriji de minoreii încreduți lui, a fi cu grija la creșterea lor morală și a îngriji ca averea lor să nu se micșoreze, că-ci tutorul, carele nu-și împlinește în mod conscientios datorințele sale față de cei cari sânt lui încredințați, va fi tras la răspundere prin sedria orfanală și depus adecă suspendat și astfel rușinat înaintea ómenilor.

Dela sedria orfanală se pot lua împrumuturi pe averi imobile adecă pe moșii, până la a treia parte din prețul averii, dar acele împrumuturi trebuie resolve în cel mult 32 de ani.

Cari au lipsă de astfel de împrumuturi, nu altmíntre în ori și ce causă, care aparține sedriei orfanali, să se adreseze către ăntistia comunală,

unde vor primi tóte deslușirile de lipsă, cu atât mai vêrtos, că antistia comunală în multe casuri trebuie să-și deie părerea sa asupra rogarilor adresate către sedria orfanală.

IV. Despre lăsămênturi.

Décă se întêmplă de móre cutare individ, după carele rămâne ceva avere, aceea ce rămâne după mórtea sa, se numește *lăsămênt*. În casuri de acestea, antistia comunală suscepe casul morții, adecă face însemnare că cel care a murit, ce următori legali are, câtă avere a rămas după dênsul și că făcut'a testament ori ba? — Décă a făcut testament, atunci și testamentul trebuie să se alătore la casul morții, care apoi să trimitte la judecătoria cercuală. — Judecătoria apoi îndatoréză pe antistia comunală a face inventar despre tótă averea mișcătóriă și nemișcătóriă și despre tóte datoriile aceluí ce a murit; tóte aceste apoi judecătoria cercuală le transpune notariului public regesc, carele chêmă pe toți următorii la sine pentru ca să pertracteze lăsămêntul, adecă să se șcie câtă avere și câtă datorie a rămas, și cum să se împartă aceste între următori. — Décă următorii sânt ómeni de nărăvélă și subscriu protocolul de pace înaintea notariului public regesc, atunci tóte scrisorile să trimit éráși judecătóriei cercuali, și se transcrie averea pe numele fie-cáruia dintrê următori, așa pre cum ei s'au înțeleș. În casul când următorii nu se pot înțelege, atunci judecătoria cercuală împarte averea între ei, ér partea nemulțămítă cu ácêsta împărțire și póte căuta dreptul pe calea legii.

— Drept aceea e foarte de recomandat ca următorii să aibă în vedere proverbul: „unde se certă doi, câștigă al treilea,” și la împărțirea lăsamăturilor să nu fie conduși de Duchul pismeii său al răsbunării, ci în frățescă înțelegere, să se înțelégă unii cu alții fără să facă multă gâlcévă, că-ci decă ajunge lucrul pe calea procesului, apoi în cele mai multe casuri nu numai că nu câștigă nimic, dar pe lângă aceea că cauza se amână cu anii, se mai aleg și cu o sumă mare de spese de proces. — Decă însă bună înțelegere nici la un cas nu se pôte face, trebuie cerut sfatul vre-unui avocat, căci cauzele de lăsamânt sânt de așa natură că numai avocatul le pôte apăra.

Totuși vorba românului: „mai bine o pace slabă decât un proces gras“.

Testamentul.

Fie-care individ, carele dispune de o avere óreși-carea, are datorința să se îngrijescă, ca după mórtea sa, următorii săi să nu se iée la proces pentru moștenire, ci să împărtescă încă înainte de mórte, averea sa între ei, respective să se îngrijescă că averea sa după trecerea lui din viața, în ce mod să fie stăpânită. Dispozițiunea cea din urmă ce o face cutarele, încă fiind în viața, pentru împărțirea ori moștenirea averii sale după mórtea sa, se numește testament.

Testament se pôte face prin notariul public regesc, prin judecătoria cercuală ori prin notariul comunal.

Testamentul carele se face înaintea notariului public regesc ori înaintea judecătoriei regesci, se numește testament public. Surdo-muții, muții și acei

carî n'ău împlinit etatea de 18 ani, numai înaintea notariului public regesc ori înaintea judecătoriei cercuali pot face testamentul.

Dar și omul singur 'și pôte face testamentul, adecă 'l pôte scrie el singur, decât că în cazul acestă testamentul trebuie să fie scris și de doi martori, în cele lalte casuri trebuie patru martori.

Testament să pôte face și numai cu vorba, adecă cel carele face testamentul dechiară dar înaintea alor patru martori, care este dorința lui cea din urmă și că acésta dorința din urmă a lui este totodată și testamentul lui. Acest fel de testament însé numai atunci are valóre, decă dela face-rea testamentului până la mórtea testătorului nu a trecut trei luni; de cumva a trecut trei luni, numai așa are valóre, decă să pôte dovedi că testătorul nu a fost în stare a face alt testament.

Să pôte face și testament excepțional, bună-óră în timp de rebel, pe câmpul de luptă ori când bătue morburî epidemice, cum e cholera etc. Când testamentul excepțional e scris de mâna testătorului, nu e de lipsă să-l subscrie și martori, dar când testamentul excepțional nu e scris de mâna testătorului, e de lipsă să fie scris și de doi martori dintre carî barem unul trebuie să șcie ceti și serie.

V. Matriculele de stat.

Pentru țenerea în evidința a casurilor de nașcere, căsătorie, și mórte servesc matriculele de stat. Matriculele de stat le conduce matriculantul de stat și substitutul său, pe carî îi denumeșce ministrul de interne.

Ca să cunoștem cele mai necesarii cunoștințe cari se refer la casurile de naștere, căsătorie și morțe, mai jos sînt înscrise unele dispozițiuni ale legii; anume:

1. **casul nașterii** trebuie adus la cunoștința matriculantului de stat, cel mult în o săptămână dela naștere. — Mort născuții ori cari au murit în decursul nașterii, trebuie înștiințați în ziua următoare.

Pentru înștiințarea casurilor de naștere sînt obligați:

1. tata legal;
2. mōșa carea a luat parte la naștere;
3. eventual medicul;
4. cari au fost de față la naștere;
5. acela în a cărui locuință s'a întîmplat nașterea;
6. mama, de loc cum se însănătoșeă.

Mōșa e îndatorată a înștiința matriculantului de stat în decurs de 24 ore fie-care naștere la carea a luat parte. Acela, carele prin lege e îndatorat a înștiința casurile de naștere, în cas când nu le înștiințează matriculantului de stat, în timpul prescris de lege, — va fi pedepsit din partea forurilor politice.

2. **Căsătorie.** Căsătorie validă numai înaintea matriculantului de stat se pōte încheia. — Acei, cari doresc a încheia căsătorie, înainte de tōte să se adreseze către matriculantul de stat, de unde vor primi îndrumările de lipsă, anume: ce documente au să câștige că căsătorie proiectată să se pōtă încheia. — Atât junele cât și mirésa au lipsă de estrasul séu cartea de botez; — apoi decă atât junele cât și mirésa, nu sînt încă trecuți de 24 ani, au lipsă de învoéla părinților la căsătorie; —

dacă junele nu a trecut peste anii de asentare, are să dovedască că are licența excepțională pentru căsătorie; — în fine junele și mirésa trebuie să dechiare că nu sânt înrudiți la olaltă. — Din tóte aceste și alte documente pe cari matriculantul de stat le află de lipsă, apoi se constată că se póte óre încheiá casétoria proiectată ori ba?

Dacă nu sânt piedeci la încheierea casétoriei, atunci matriculantul de stat face publicarea adecă vestirea; acésta publicare se face în timp de 14 zile, după cari mai așteptându-se 3 zile, casétoria se póte încheiá. Dispensație dela publicare póte dá vice comitele ér rogarea pentru dispensație o face matriculantul de stat. — Dăcă casétoria nu se încheiá începënd dela publicare în termin de un an, numai atunci se póte încheiá dăcă din nou se publică.

Nu pot încheiá casétorie:

1. persónele impotente, (cari n'au trecut de 12 ani séu sânt smintite la minte) și cari sânt sub tutorat.

2. cari n'au ajuns etatea desvoltată (bárbatul 18, femeia 16 ani.)

Ministrul de justiție póte dá dispensație.

3. némurile de sânge: fratele și sora; fratele cu următorii nemijlociți ai fratelui ori ai surorii.

4. Nu póte încheiá casétorie acela a cărui casétorie de mai nainte n'a încetat ori nu s'a nimicít.

5. Nu se póte încheiá casétorie fără învoéla părinților.

6. nu pot încheiá casétorie veri primari.

Ministrul de justiție póte dá dispensație.

7. nu pot încheiá casétorie aceia, pe cari legea i-a despărțit pentru spargerea casétoriei.

8. femeia nu póte încheiá casétorie în timp

de 10 luni dela mórtea bárbatului; — decá în decursul acestui timp femeia naşce, apoi póte încheiá cásătorie ori şi când.

9. nu póte încheiá cásătorie fără licenţia excepţională pentru cásătorie, acela carele nu a trecut peste anii de asentare.

10. nu se póte încheiá cásătorie fără publicare;

vice-comitele póte dá dispensaţie.

Legea îndatoréză pe toţi cetăţenii a încheiá cásatoria înainte matriculantului, că-cí numai aceea cásătorie e validă, carea se încheiá acolo; creştinii adevăraţi însé şi aduc aminte şi de sânta biserică, şi după încheierea cásătoriei civile, merg în casa lui Dumnezeu şi acolo sfinţesc cásatoria lor prin legarea mânilor din partea preotului şi prin jurământul ce-l depun pe sânta Evangeliă şi pe sânta cruce; românul totdeauna a ţenut la legea strămoşescă şi tot astfel trebuie să facă şi în viitor; decá ni împlinim datorinţele pe cari ni le cer legile ţerii, trebuie să împlinim şi datorinţele pe cari le cere legea lui Dumnezeu. Creştinul bun așa şi face!!

3. Casul de mórte. Fie-care cas de mórte trebuie înştiinţat matriculantului de stat, cel mult în ziua următoare. Casul de mórte e dator a-l înştiinţa:

1. capul familiei;
2. membrii familiei;
3. acela în a cărui locuinţă s'a întemplat casul de mórte;

4. proprietariul séu gazda casei, decá locueşce în acea casă.

Sé iée spre şcire toţi cari, sânt obligaţi a face acésta înştiinţare, ca de loc să facă arétare ma-

tricolantului de stat, și până nu s'a făcut acesta înșeințare nu-i iertat a îngropă mortul; în cas contrar, cei de vină vor fi pedepsiți foarte aspru.

VI. Judecătoriile.

1. Judecătoria comunală. Judecătoria comunală constă: în comune mari din jude, un jurat și notariul comunal, ér în comune mici din jude și doi jurați.

La judecătoria comunală aparțin causele cari nu trec în valóre peste 40 coróne.

Judele comunal nu póte judecă în acele cause:

1. în cari persóna lui fiind interesată direct ori indirect, póte sperá folos ori pagubă.

2. nici în aceea causă nu póte judecă în care soția sa ori némurile sale sânt părți interesate.

3. nici în aceea causă, unde judele póte figurá ca martor.

4. nu póte nici în casul, când cu pârátul ori pârátoriul e în dușmănie.

La judecătoria comunală nu se pune jurământ. Partea neindestulită cu judecata adusă, póte apelá la judecătoria cercuală regéscă.

2. Judecătoriile regeșci.

Tóte judecătoriile regeșci din țera noastră, aduc sentințe în numele Măestății Sale a Regelui.

Forurile judecătoreșci sânt:

1. judecătoria curcuală regéscă. (királyi járás-biróság)

2. Tribunalul regesc (királyi törvényszék)

3. Tabla regéscă (királyi ítélő tábla)

4. Curia regescă (királyi kuria).

Judecătoria cercuală regescă e chemată a pertractă și a aduce sentințe în cauzele ce s'ar ivi între cetățenii țerii. În contra sentinței judecătorei cercuali se poate apelă la tribunalul regesc. Aprópe pe lângă tóte judecătoriile cercuale regesci din țeră se află *cartea fonduară* (telekkönyv—Grundbuch), carea cuprinde în sine însemnarea moșiilor, averilor imobile din cercul acelei judecătorei regesci. În cartea fonduară fie-care individ, care are moșie pe teritorul cercului judecătorec, are trei foi și anume:

1. Fóea A. carea arată numărul cărții fonduării și a parcelei, locul unde se află moșia cât e de mare în jugere și sténjini patrați, și cum se folosește: adecă e loc de pășune, pădure, grădină, loc de casă ori arătură.

2. Fóea B. carea arată cine e proprietariul moșiei, cu cât a fost cumpărată ori cât valoréză.

3. Fóea C. carea arată câtă datorie este intabulată pe moșia aceea.

Înainte de ce voim să cumpărăm vre-o moșie, se mergem la cartea fonduară și să cercetăm starea respectivei moșii adecă cât e de mare, cine e proprietariul ei și ce datorii intabulate sânt pe ea; după ce sântem în curat asupra acestora, putem încheiá contractul dar să grijim, ca moșia cumpărată să se scrie pe numele nostru, că-cí numai aceea e moșia noastră adevărată, carea se află indusă în cartea fonduară pe numele nostru.

3. Tribunalul regesc.

Tribunalul se compune din un președinte și mai mulți juđi, cari tot câte trei judecă în cauzele apartenétore de tribunal.

Pe lângă fie-care tribunal s'a mai instituit și *curtea cu jurați*, carea constă din 3 juși și 12 jurați.

Jurat pôte fi acel cetățen al țerii, carele a implinit etatea de 26 ani, șcie vorbi ungureșce, șcie ceti și scrie și solveșce cel puțin 20 corone dare pe an. Curtea cu jurați judecă în cause mari cum sânt:

vătămarea persónei Măestăței Sale;

trădarea de patrie;

rěsvrătirea în contra legilor țerii;

vătămarea religiunei;

omorul;

aprinderea;

crima în contra sănătății publice;

Aceste crime se pedepsesc fôrte aspru, chiar și cu mórte.

4. **Tabla regescă.**

Sentințele tribunalului regesc se apeléză la tabla regescă. Table regesci sânt în 11 orașe mai mari anume în: Budapest; Debreczen; Györ; Kassa; Kolozsvár; Maros-Vásárhely; Nagyvárad; Pécs; Pozsony; Szeged și Temesvár.

5. **Curia regescă.**

Forul suprem judecătoresc este Curia regescă, carea pentru tótă țera numai una este, în Budapesta. În contra sentinței Curiei regesci, nu mai este loc de apelată.

6. **Judecătoria administrativă.**

Pentru afacerile administrative, s'a instituit în Budapesta, o judecătorie administrativă, la carea

aparțin numai cauzele administrative cum sînt: apelata în contra alegerii antistiei comunale ori a notariului comunal ș. a., adică acele cauze cari în sine nu constituie transgresiune ori crimă.

Judecătoriile regești din țară sînt instituite pentru ca să aducă dreptate, cărora din una sîu alta parte li saũ făcut nedreptate. Înainte de a pași însẽ cu plîngerile noastre înaintea judecătoriei, să cumpenim bine aceea ce voim a face și să nu mergem la bara justiției cu tôte nimicurile, căci acẽsta constă mulți bani și e lucru mai frumos decã ómenii să pot înțelege și cât pot înconjura procesele de pe la judecătoria. — Când însẽ cineva e silit a cere ajutoriul judecãtoresc, fiind-cã nu fie cine cunósce legile, — să se adreseze cãtrã astfel de bărbați cari anume să ocupã cu studiarea legilor și cari sînt puși anume ca să represinte pe ómeni în procese; — astfel de bărbați învățați să numesc *advocați* sîu *fișcali*; — decã avem ceva proces, să ne adresãm cu tótã încrederea cãtrã vre un advocat, carele apoi ni va apãra interesele noastre.

7. Notarii publici regești.

Cetățenii din o țară aũ multe afaceri unii cu alții; cumpãrã, vînd, fac fel de fel de legãturi; dar fiind-cã cetățenii nu cunosc tôte legile cari trebuie pãzite la facerea tuturor acestora, statul a denumit în mai multe locuri din țară, bărbați învățați și de tótã încrederea, cá cetățenii să se adreseze cãtrã ei în cauzele lor, și acești bărbați deștepti să numesc *notari publici regești*. Tôte legãturile, dechiarãțiunile și afacerile cari să fac înaintea notariului public regeesc, aũ potere mare și sînt așa de valide ca sãnta scripturã.

8. Statariul.

Când pe teritoriul cutărui comitat, se întâmplă adese omoruri, furături, jăfuirii său aprinderi, ori linișcea publică e cu mult mai periclitată, decât ca făcătorii de rele să pótă fi trași la judecată pe cale regulată, — atunci ministrul de interne, la cererea motivată a comitatului, publică statariu pe teritoriul acelu comitat.

Judecători în vremea statariului sânt: un președinte și 4 juđi dela tribunalul concerninte. Sentința adusă de către acești judecători, de comun e foarte aspră, nu se pótă apelá și de loc să și duce la îndeplinire.

Să ne ferescă Dumnezeu sântul de statariu și să ne învrednicescă ca prin muncă cinstită să lucrăm pentru fericirea patriei, în pace și buna înțelegere.

VII. Dările.

În fie-care comitat este un director de finanțe (pénzügyigazgató) carele să îngrijeșce că dispozițiunile legii cu privire la dări să fie împlinite și carele controléză mersul regulat al tuturor afacerilor de dare. — Dările să adună la oficiile de dare (adóhivatal.) — De comun locuitorii comunei solvesc dările la casa comunală, de unde în fie-care lună de două ori se administreză prin perceptorul comunal, la oficiul de dare. — Aceia cari solvesc pe an dare peste 200 coróne, nu solvesc darea la comună, ci de a dreptul la oficiul de dare.

Dare de pământ să solveșce după pământul arătorii, pășune, pădure, rit, grădină, viie, adică după tot pământul care aduce folos. Pentru ca să se șcie soiul pământului și modul lui de lucrare, in fie-care comună se află pentru fie-care proprietar côle de catastru, în cari se află însemnat soiul pământului, modul lui de lucrare și venitul curat al aceluî pământ. După venitul curat al pământului, se solveșce 25·5% dare de pământ adică după un pământ cu venit curat de catastru de 100 fl. se solveșce dare de pământ 25 fl. 50 cr.

Dacă să întemplă că rōda pământului orî sēmănătura din vre un an e nimicită prin grindină, prin secetă prea mare orî prin ger crâncen, se facem arêtare, dar numai decât, antistiei comunali, carea momentan trebuie se mērgă la fața locului pentru luarea protocolului despre pagubă, care protocol să trimitē direcțiunei de finanțe. — Direcțiunea de finanțe apoi prin o comisiune ștaverēșce paguba și conform pagubei, iertă o parte din darea pământului.

Dare de casă să solveșce după o tabelă anunită și după arēnda curată a casei. — După casa din nou zidită, 10 ani de arēndul nu se solveșce dare de casă.

Dare de venit să solveșce după tōte veniturile ce le pōte avē omul; acēsta dare are 4 clase:

de clasa I. să țēn servitorii și măestrii de prin comune;

de clasa II. să țēn proprietarii de pământ și case, și toți aceia cari solveșc dare după capital și percente; de clasa III. să țēn arēndătorii de pământ, neguțătorii, apotecarii și toți cari nu au salar regulat d. e. advocații, injinerii, medicii și in-

stitutele de bani; de clasa IV. să țin aceia cari au salar regulat ori pensiune regulată.

Dare generală de venit să solveșce după toate soiurile de dare.

Dare de scutire de miliție (hadmenteségi adó) solveșce aceia:

1. cari odată pentru totdeauna sunt aflați ne apți pentru servițiul militar;
2. cari la a treia asentare sunt ne apți;
3. cari înainte de a implii anii de servițiu militar, părăsesc țera.

După pușcă încă să solveșce dare, anume după pușca cu o țevie 2 coróne, ér după cea cu două țevii 4 corone pe un an.

Aruncul pentru dări să face prin antistia comunală, prin direcțiunea financiară și prin comisiunea pentru eiectarea dărilor.

Darea trebuie solvită pe fie-care an în 4 rate anume în 15 februarie, 15 Maiu, 15 August și 15 Noemvrie; care solveșce mai târziu, trebuie să solvască și interese de întârziere și spese de execuție.

Darea nesolvită la timp să încasséză prin execuție; directorul de finanțe, la cerere bine motivată póte dá amânare pentru solvirea dărilor, pe un timp óreși-carele.

1. Competința de timbru.

Când facem ceva legătură, contract, declarațiune, atestat; când vindem ori cumpărăm ceva; când facem rogare la cutare oficiu ori judecătorie; când voim să ne asigurăm ceva drept în cartea fonduară, trebuie să solvim o anumită sumă numită competința de timbru, carea competința ori să sol-

veșce în bani, ori prin lipirea timbrului recerut pe anumitul act.

Fiind-că competența de timbru și are regulele ei, cum și câtă să se solvască, e de dorit, ca în totdeauna să facem întrebare de ómeni învățați cum sânt advocații, notarii etc. că-ci decă nu folosim timbrul recerut, ne pedepsește oficiul de dare.

Competința să mai solvește și atunci când cineva moștenește ceva avere, ori capătă ceva drept pe avere ori cumpără ceva avere.

Acésta competența o eiectează oficiul de dare și trebuie solvită în termen de 30 zile, căci în cas contrar să intabulează pe avere și să încasséză prin execuție.

În contra eiectării ori ce soiú de competența, să póte face recurs în termen de 30 zile la direcțiunea financiară și de acolo la ministrul de finanțe.

Tot astfel când asupra cuiva s'a eiectat o competența în sumă mai mare, provenită din lăsămént ori cumpărare, să póte face rogare la direcțiunea financiară, pentru a căpeta respiriú de solvire, un timp mai îndelungat.

Scala timbrelor.

pentru cambii			pentru documente			pentru contracte		
până la	cor.	fil.	până la	cor.	fil.	până la	cor.	fil.
150	—	10	40	—	14	20	—	14
300	—	20	80	—	26	40	—	26
600	—	40	120	—	38	60	—	38
900	—	60	200	—	64	100	—	64
1200	—	80	400	1	26	200	1	26
1500	1	—	600	1	88	300	1	88
1800	1	20	800	2	50	400	2	50
2100	1	40	1600	5	—	800	5	—
2400	1	60	2400	7	50	1200	7	50
2700	1	80	3200	10	—	1600	10	—
3000	2	—	4000	12	50	2000	12	50
6000	4	—	4800	15	—	2400	15	—
9000	6	—	6400	20	—	3200	20	—
12000	8	—	8000	25	—	4000	25	—
15000	10	—	9600	30	—	4800	30	—
18000	12	—	11200	35	—	5600	35	—
21000	14	—	12800	40	—	6400	40	—
24000	16	—	14400	45	—	7200	45	—
27000	18	—	16000	50	—	8000	50	—
30000	20	—	16800	52	50	8400	52	50

Darea de vin. Darea de vin e deosebită, după cum e numărul sufletelor din sat său oraș. În Budapesta și Pojon încă e alta dare de vin, deosebită.

În orașele ori satele de clasa I. unde numărul sufletelor e peste 20,000, darea e:

după vin 12 coróne 70 filleri, după must 9 coróne 52 filleri, după vin de póme 4 coróne, pentru un Hectolitru.

În orașele ori satele de clasa II. unde numărul sufletelor e peste 10,000 dar nu trece peste 20,000 darea e: după vin 11 coróne 38 filleri, după must 8 coróne 54 filleri după vin de póme 3 coróne 60 filleri pentru un hectolitru. În orașele ori satele de clasa III. unde numărul sufletelor nu trece peste 10,000, darea e: după vin 8 coróne 70 filleri, după must 6 coróne 52 filleri, după vin de póme 3 coróne 20 filleri, pentru un hectolitru.

Dare de vin solveșce:

1. neguțătorul care vinde vin;
2. crâșmariul și hotelierul care vinde vin în detaliu;
3. proprietariul de vie;
4. acela carele aduce vin din alt oraș ori sat.

Proprietarii de vii, cari nu să indeletnicesc cu vinderea vinului, plătesc o dare de vin cu favor, adecă mai puțină, după vinul de care au lipsă pentru familia lor. Darea acésta în orașele de clasa I. e după vin 6 cor. 70 fill. după must 5 cor. 4 fill; în orașele ori satele de clasa II. după vin e 5 cor. 38 fill. după must 4 cor. 2 fill; — în orașele și satele de clasa III. e după vin 2 cor. 70 fill. după must 2 cor. 2 fill.

Proprietarii cari voesc să fie împărtașiți de favorul acesta, sânt îndatorați a aduce acesta la

cunoștința antistiei comunale până la 15 Septembrie a fiecărui an, sau cel mult până la începutul storsului, căci altcum 'și perd favorul la dare.

Vinul carele să bea la nunți, botez, adevă la petrecerile de casă, să consideră ca vin pentru lipsele de casă. Vă se dă: dacă gazda casei va aduce împrejurarea acesta la cunoștința antistiei, va plăti și după acesta beutura darea cu favor mai de sus. La acesta dare însă numai proprietariul de vie are drept.

E scutită de darea de vin drojdia de vin și lipsa de vin care să arată prin scăderea vinului în vas.

Din întreg vinul să pôte socoti pe scădut 2 procente, ér pe drojdi și fert, la vinul alb 8 procente și la vinul roșu 4 procente.

Cultivarea tutunului.

Tutun numai aceia pot cultiva, cari au licența dela ministrul de finanțe. Numai în acel pământ să pôte cultiva tutun, carele e uscat și e prelucrat pentru cultivare, și carele să pôte ușor controlă și măsură și numai atunci, când o comisiune din partea direcțiunei financiare, află pământul acomodat pentru cultivare.

Licența de cultivare numai atunci se dă, dacă pe lângă cele espuse mai sus, să mai documenteze, că pe teritoriul de cultivare să află și o șură corăspundetoria de mare și provădută cu incuietori bune.

Tot tutunul cultivat, trebuie administrat și predat oficiului anume sistemizat pentru acesta și nu e iertat a folosi ori a vinde din el nimic.

Darea comunală.

Comuna, pentru ca să p $\acute{o}$ tă împlini datorințele prescrise de lege, eiectéză o anumită dare pe locuitorii comunei și pe toți cari au avere pe teritoriul comunei, carea să numește dare comunală; — acésta dare pentru fie-care an o statorește comitetul comunal și o apróbă adunarea generală a comitatului.

Darea drumului.

Pentru susțenerea în stare bună a drumurilor din comitat, vice comitele, în fie-care an, face preliminarul speselor pentru drumurile din comitat, ér acele spese să eiectéză pe fie-care comună; darea drumului nu p $\acute{o}$ te fi mai mare de 10 $\%_o$ după darea directă; darea drumului să solvește la casa comunală.

Banii.

În locul valutei austriace întră valuta de aur a carei unitate de calculare este *coróna*.

Coróna se împarte în o sută filleri.

Basa greutatei baterii banilor este chilogramul și părțile lui; banii din aur conțen 900 părți aur și 100 părți aramă.

Banii din aur sânt în valóre:

de 20 coróne,

de 10 coróne;

Banii din argint sânt:

de 5 coróne;

de 1 corónă.

Banii de nickel sânt:

de 20 filleri;

de 10 filleri;

Bani de aramă sânt:

de 2 filleri;

de 1 filler;

Bani de hârtie sânt în valóre de:

2000 coróne;

200 coróne;

50 coróne;

20 coróne;

10 coróne;

Sânt pedepsiți la închisóre grea aceia cari fac și aduc în circulațiune bani falși. — Omului cinstit nici prin minte nu îi vine de a sévêrși lucruri urite ca aceste a falsificá banii. Acel carele nu se póte îngriji pentru binele séu pe cãi cinstite, pe cãi necinstite nici cum nu-și va ajunge scopul. Sã ne ferim și de cujetul de a falsificá bani.

Toți sântem datorii o solvi dările statului și ale comunei. În zilele nóstre să aud în tóte părțile plângerii că dările sânt grele, sânt nesuportabile. Nu dările sânt grele, dar necasurile ómenilor s'aú inmulțit. — Luxul, pompa, traiul fără socóta, cheltuirea peste putința, tóte aceste sânt cauzele necasurilor nóstre. Venitele scad, căci ómenii nu să îngrijesc de inmulțirea lor, dar pretensiunile cresc din di în di. Noi însă stãm locului și așteptãm să ni pice mura în gură. Avem grădini pline cu buruienii, cucută și polomida, ér cépa, aiul, piparca și alte legumi le cumpêrãm pe bani scumpi dela némț. Avem vaci, dâr untul, laptele și brânza o cumpêrãm din piaț pentru că vaca carea nu e nutrită cum să cade și nu e mulsă la timp, nici lapte nu ne dá. Avem cai dar nu ne îngrijim de creșcerea lor și în têrg numai țiganiii ni-i cumpêră.

Fetele noastre umblă în haine de mătăasă, nevestele noastre au „cârpă cu fir“ și bani de aur la grumați; feciorii nostri umblă prin birturi, la cafenea, jocă cărți, fumază cu țigarete și sugări de cele gróse; noi, decă ne-am câștigat ceva avere, nu mai căutăm de lucru, ni băgăm slugă, om străin, ca acela să ni înmulțescă averea ér noi ținând pipa lungă în gură, numai porunzi șcim; în convenirile noastre cu prietenii și vecinii nostri, în loc să vorbim despre lucrarea pământului și despre mijlócele de înaintare, — facem politică mare și ne îngrijim că óre Dómne cum să alungăm din slujba satului pe unul séu pe altul; și altele.

Vedeți dragii mei! Decă de aceste nu ar fi, atunci nu ne-am plânge în contra dărilor. Decă am trăi pe cât ni-e modrul, decă ne-am îngriji de înmulțirea veniturilor noastre, atunci nu am fi siliți a ne luptă cu atâte necasuri.

Să luăm pildă dela alte némuri locuitoare cu noi, cum din un petec de pământ câștigă bani frumoși și cum înaintéază în tóte. — Și când noi încă asemenea vom face, atunci dările nu ni se vor páre mari și cu drag le vom solvi, căci necasurile noastre încă să vor micșorá.

Ajute Dumneđu!

VIII. Biserica.

Românii din Ungaria și Transilvania apartén la dóuë biserici; anume: la biserica ortodoxă orientală și la biserica greco-catholică.

1. Biserica ortodoxă orientală.

Biserica ortodoxă orientală numită și greco-orientală română din Ungaria și Transilvania, să organizeze și să conducă pe baza statutului organic. Ocârmuitorul acestei biserici este *Metropolitul*, sub a cărui jurisdicțiune aparțin diececele:

- a) arhidieceasa *Transilvaniei*;
- b) diecesa *Aradului*;
- c) diecesa *Caransebeșului*.

Ocârmuitorul diecesei este episcopul ér al arhidiecesei este arhiepiscopul carele în totdeauna e *Metropolitul*.

Arhiepiscopul *Transilvaniei* și *Metropolitul* românilor din Ungaria și Transilvania, este Exelenția Sa Înalt Pré Sântitul Domn *Ioan Mețianu* cu reședința în *Sibiiu*.

Episcopia gr. or. român a *Aradului* este, de present în vacanță.

Episcopul gr. ort. român al *Caransebeșului* este, Înalt Pré Sântitul Domn *Nicolae Popea*, cu reședința în *Caransebeș*.

2. Biserica română greco-catholică din Ungaria și Ardél.

La anul 1690, ajungând Ardélul sub stăpânirea casei Domnitore de Habsburg, Împératul Leopold, carele avea o deosebită iubire față de biserică, a dat capilor bisericeii române să înțelegă că în cazul când această biserică s'ar uni cu cea catolică, să va ușorá sörtea românilor și a preoților români, cari pe acele timpuri erau persecutați în toate formele.

Metropolitul *Teofil* a ținut la anul 1697 în luna

IOAN MEȚIAN,
Archiepiscop și Metropolit gr. ort. rom.

februarie Sinod în Alba-Julia, în care sinod arătând El lipsele, necasurile, suferințele și persecuțiunile bisericeii române, — împreună cu clerul român adunat, au decis că se unesc cu biserica catolică, pe lângă rezervele pentru ținerea ritului și a disciplinei orientale, ér despre această unire, a dat împreună cu clerul o carte de mărturie în care să țiee:

„cu o inimă am aședat, ca să ne întörsem în sînul sânteii maice bisericeii romano-catolicescî, și érăși să ne unim cu ea, tôte acele primindu-le, mărturisindu-le și cređându-le, carî ea le primeșce, le mărturiseșce și le crede. Și mai întăi mărturisim, acele patru puncturi, în care până acum ne-am împărechiat.

1. Cunoscem cumcă Papa dela Roma, este cap vedut a tötă Biserica lui Cristos, carea peste tötă lumea e lățită.

2. Mărturisim cumcă afară de ceriî, scaunul celor fericiți, și afară de iad, tîmnița celor osândiți, al treilea loc este, în care sufletele cete ce încă nu sînt curățite, se țin și curățesc.

3. Cumcă pânea azimă este destulă materie a cinei Domnului și a jertfei liturgice, nu ne îndoim;

4. Credem cumcă Duhul Sânt, a treia față în Trăime, dela Tatăl și dela Fiul purcede. Și primim mărturisim și credem tôte cele alalte, care Sânta Maica Biserică romano-catolică primeșce, mărturiseșce și crede.“

În anul 1698. s'a ținut în Alba Julia, sub Metropolitul Atanasiu, un Sinod în carele s'a reînuit unirea bisericeii române cu biserica catolică.

Acest sinod a edat apoi următorea

Carte de mărturie.

Noi mai în jos scriși, vlădica, Protopopi și Popii bisericeilor românești, dăm în șcire tuturor căroră se cuvine, mat vertos țeriî Ardélului.

Iudecând schimbarea acestei lumi. înșelătore și nestarea și neperinea sufletelor, căruia în măsură mai mare trebuie a fi decât toate, din bună voia noastră ne unim cu biserica Romei cea Catholică, și ne mărturisim a fi mădulările acestei biserici Sante Catholică a Romei prin căsta carte de mărturie a noastră și cu acelea Privilegiomurî vom să trăim cum trăiesc mădulările și popii acestei Biserici Sante, precum Înălția Sa Împăratul și Coronatul Craiul nostru în milostenia decretumului Înălției sale, ne face părtași, care milă a Înălției sale ne vrînd a-o lăpăda, cum să cade credincioșilor Înălției Sale, această carte de mărturie și Înălției Sale și țării Ardélului o dăm înainte, pentru care mai mare tărie dăm și scrisorile mânilor noastre. Saî dat în Belgrad, în anii Domnului 1698 în 7 zile a lui Octomvrie.

Acăsta mărturie s'a mai repețit odată în sinodul cel mare ținut tot în Alba Julia în 5 Septemvrie anul 1700, în prezența și cu conlucrarea a 54 Protopopi, 1563 preoți și de față fiind din fie-care sat câte trei aleși.

Astfel s'a pus basă la biserica română greco-catholică.

La anul 1777 să înființeză Scaunul episcopesc greco-catholic român la Oradea mare; éra la anul 1850 în 12 Decemvre, prea bunul patron al Bisericeii catolice din țările de sub coróna sântului Stefan, Regele Apostolic Francise Josif I, reactivéza Metropolia gr. cath. de Alba Julia și o înconjură cu două fortărețe: episcopiile din Gherla și Lugos.

Ocărnuitoriul bisericeii române greco-catholice, din Ungaria și Transilvania este *Metropolitul greco-catholic*, sub a cărui jurisdicțiune aparțin diececele:

- a) archidieceasa Alba Julia și a Făgărașului;
- b) diecesa Orădii mari;
- c) diecesa Gherlei;
- d) diecesa Lugoșului;

Metropolitul românilor greco-catholici din Ungaria și Transilvania și arhiepiscopul archidiecesei Alba Juliei și a Făgărașului, este Exelenția Sa Înalt Pre Sântitul Domn *Dr. Victor Mihályi de Apșa*, cu reședința în *Blaș*.

Episcopia gr. cath. a Orădii mari este de present în vacanță.

Episcopul gr. cath.-al Gherlei este Înalt Pre Sântitul Domn *Ioan Szabó*, cu reședința în *Gherla*.

Episcopul gr. cath. al Lugoșului este, Înalt Pre Sântitul Domn *Dr. Demetriu Radu*, cu reședința în *Lugoș*.

Acești septe prelați ai bisericei gr. ort. române și ai bisericei greco-catholice, adecă metropolitul rom. gr. ort. din Sibiiu, metropolitul rom. gr. cath. din Blaș, episcopii rom. gr. ort. din Arad și Caransebeș și episcopii rom. gr. cath. din Oradea mare, Lugoș și Gherla sânt veghătorii intereselor poporului român creștin din Ungaria și Transilvania.

Să-i venerăm, să-i cinstim ca pe uni, cari din îndurarea celui a Tot puternic, apără interesele noastre a-le Românilor, și prin țenere la religiunea noastră moștenită dela părinți, prin alipirea noastră către biserica lui Cristos, prin propagarea morarurilor creștine, să ne nisuim a Li face bucurie; să urmăm sfaturilor Lor, să ne supunem tuturor dispusețiunilor Lor mai înalte, căci Ei de Dumnezeu sânt trimiși a păzi sufletele noastre de lupii ce ne înconjură; prin purtarea noastră creștinescă să

Li ușorăm munca grea, ce o au Sântiile Lor de a sêvêrși în viia Domnului.

Statutul organic.

Biserica gr. ort. română din Ungaria și Ardél, să organiséză și să conduce prin o lege întărită de Maestatea sa Regele, care lege să numește *statutul organical bisericeî ortodoxe gr. ort române, din Ungaria și Transilvania* Acéstă lege, carea asigură drepturile bisericeî române gr. ort. și propășirea ei pentru tôte timpurile, s'a adus la intervenirea celui mai mare barbat al bisericeî gr. ort. române, la stăruința Metropolitului de neuitată memorie Andrei baron de Șaguna.

Pentru ca credințiosii acesteî bisericeî să cunoască drepturile dar și datorințele lor față de afacerile bisericești, școlari și economice cuprinse în statutul organic, — mai jos urméză acele părți din lege, cari intereséză mai de aprópe pe popor.

Cap I. Parochia.

§. 1. Parochia ca comună bisericească, este întrunirea creștinilor cu mijlócele materialî și moralî, spre a sustêné una saũ mai multe bisericeî, școle și cimiterii, unul saũ mai mulți preoți și invêțatori, pre cum și celalalt personal trebuincios.

Astfel de parochie să numește matră.

§. 2. Întrunirea acelor creștini, cari nu sânt în stare a-și țêné paroch, școlă și celalalt personal trebuincios, să alătură la o parochiă matră vecină, sub nume de filie, avênd în afaceri bisericești, școlari și fundationali asemenea drepturi și datorințe cu consoții lor din parochia matră.

§. 3. Dacă vre o filie ar voi să se facă parochie matră, are a petiționá la scaunul protopopesc, documentând, cumcă e în stare a se sustēné ca parochiá matră în înțelesul § lui 1.

Astfel de causă, după ascultarea parochiei matre, să subșterne consistoriului respectiv, spre decisiune finală.

§. 4. Dacă vre-un străin, vré a să aședá într'o parochie, și a să face membrul ei, este dator a să legitima înaintea sinodului parochial, că este de religiunea greco-orientală, și numai după astfel de legitimare, și în decurs de 6 săptămâni să va bucura de încorporare în acea parochie și de drepturile ei parochiale; dară va fi totdeodată dator a purtá și greutățile asemenea celorlalți parochieni locali.

§. 5. Afacerile parochiei să îndeplinesc:

1. prin sinodul parochial,
2. prin comitetul parochial,
3. prin epitropia parochială.

Art. 1. Sinodul parochial.

§. 6. În sinodul parochial iați parte toți parochienii maioreni, de sine stătători, nepatați, cari își împlinesc datorințele parochiali.

§. 7. Agendele sinodului parochial sânt:

1. alegerea membrilor comitetului parochial;
2. alegerea parochului, capelanului, diaconului, epitropilor parochiali, profesorilor și învățătorilor.
3. Esaminarea și aprobarea proiectelor comitetului parochial despre edificarea, repararea său înzestrarea bisericeii, școlei, casei parochiali, său altor realități bisericești, școlare și fundaționale.
4. Esaminarea și aprobarea mijlócelor proiect-

tate din partea comitetului parochial, pentru înființarea fondurilor spre scopuri bisericesci, școlari și filantropice.

5. Esaminarea și aprobarea proiectului comitetului parochial pentru dotațiunea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor, învățătorilor și a celuiialt personal trebuincios.

6. Alegerea membrilor sinodului eparchial și ai congresului național-bisericesc.

7. Priveghiarea, ca comitetul și epitropi parochiali, să-și împlinescă chemarea după prescriesele acestui statut organic.

8. Subșternerea decisiunilor proprii prin protopresbiter consistoriului concernent, spre afacere ulterioară.

§. 8. În ziua primă a sinodului parochial e de a se țene sfinta liturgie cu chemarea Duchului sfint.

§. 9. Ziua celebrării sinodului parochial împreună cu obiectele pertractânde, e de a se publică în biserică cu opt zile mai înainte prin parochul local și a se dá de șcire protopresbiterului, ca iertându-i împrejurările, să potă luá parte și el la sinodul parochial.

§. 10. Președintele ordinar al sinodului parochial este parochul, eară unde stațiunea acestuia este văduvită, administratorul parochiei. Este dator însă a cede presidiul protopresbiterului, decât acesta este de față, în care cas densus ocupă locul de vice-președinte. Fiind parochul, respective administratorul impedecat, de cumva în parochie sânt mai mulți preoți, atunci cel mai bătrân în servițiu ocupă scaunul presidial, iară decât de fel nu este preot în loc, protopresbiterul este îndreptățit a încredința presidiul vre unui preot din altă parochie.

Președintele este răspunător pentru ordinea cea bună, și este dator a propune agendele spre pertractare. Nu se poate pertracta nici un obiect, care dânsul nu l'a pus la ordinea zilei.

Membrii sinodului încă au drept de a face propuneri, sprijinite cel puțin de trei dintre dânsii, și președintele este îndatorat a defige ordinea pentru pertractarea lor încă în decurgerea aceluiași sinod.

§. 11. Președintele are dreptul de a disolva sinodul parochial în cas de disordine, fiind dator despre acest cas a raporta protopresbiterului, iară acesta, consistoriului concerninte.

§. 12. Sinodul parochial să țene regulat odată în an, în luna lui Januariu; să poată țene însă și estra-ordinar, când ar cere vre-un obiect din cele espuse în §. 7. spre exemplu: alegerea parochului capelanului, diaconului, epitropilor, profesorilor și învățătorilor.

§. 13. Sinodul parochial ce se va țene pentru alegerea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor și învățătorilor, se conchémă de cătră protopop carele totodată e și președinte unui asemenea sinod.

Protopopul înainte de sinod să consulte cu comitetul parochial în privința indivișilor candidânși, cari aspirând la trépta preoției, trebuie să fie teologi absoluți, apși și pentru chemarea învățătoréscă și proveduși cu atestatul consistoriului despre cualificațiunea lor de a imbrăca postul preoțesc.

Eară indivișii, cari concurg la vre-un post de profesor séu învățător, trebuie să producă, pe lângă atestat de capacitatea statorită în art. de lege XXXVIII. din 1868, și dela consistoriul eparchial atestat de cualificațiune.

§. 14. Sinodul parochial își alege din sînul séu,

séu dintre ceialalți membrii parochiali, unul séu doi notari spre purtarea lucrărilor scripturistice, cari, de cumva sânt aleși dintre membrii sinodului, au vot decisiv.

§. 15. Spre aducerea unei decisiuni valide, să cere observarea formelor prescrise în §§. 9. 10. și 13. și majoritatea voturilor membrilor prezenți.

Dacă voturile sânt egali dirimă votul președintelui.

§. 16. Recurse contra vre-unei decisiuni a sinodului parochial, să pot face în 14 zile la scaunul protopopes, de unde să înaintéza la consistoriul eparchial.

Recursele întrate după espiarea alor 14 zile, nu se iaă în considerațiune.

Art. II. Comitetul parochial.

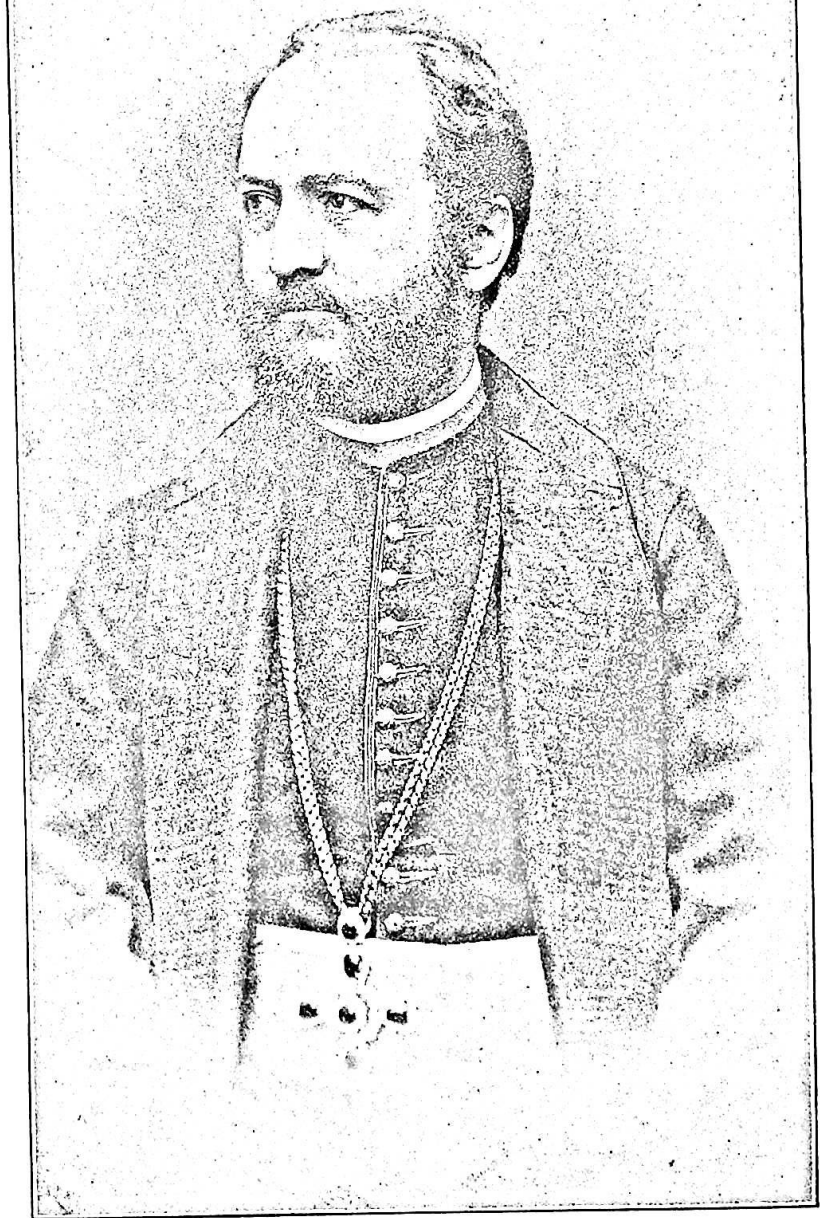
§. 17. Comitetul parochial este corporațiunea aleasă din sînul sinodului parochial, pentru a reprezintă în afară comuna bisericéscă, a administră și a conduce afacerile ei în privința economică a bisericei, școlei și a fundațiunilor.

§. 18. Membrii comitetului parochiali să aleg pe 3 ani, să pot însă și realege.

§. 19. Comitetul parochial să compune: în parochiile până la 1000 suflete din 10. până la 1500 din 15, până la 2000 din 20, până la 2500 din 25 și de acolo în sus, din 30 membrii.

Tata și fiul, moșul și nepotul, frații, socrul și ginerele, nu pot fi de odată membrii ai comitetului.

Parochul, respective administratorul parochiei, este membru natural al comitetului, iar unde de present sânt mai mulți parochi, cel mai înaintat în servițiu.

Dr. VICTOR MIHÁLYI de APȘA,
Archiepiscop și Metropolit gr. cath. rom.

§. 20. Comitetul parochial constituindu-se își alege președinte și notariu. Președintele să alege din sinul comitetului parochial, notariu însă poate fi și alt individ apt, carele de nu este membru al comitetului, are numai vot informativ.

§. 21. Comitetul țene ședințe, când va cere trebuința, însă regulat cu finea lunei lui Iuliu și Decembre a fie căruia an, ca la sinodul parochial ce se va țene în luna Ianuarie (§. 12.) să-și pota așcerne raportul general despre averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericeii, școleii și fondurilor, precum și rațiociniul anual și un proiect de bujet despre trebuințele bisericeii școleii și fondurilor pe anul viitor.

§. 22. Pentru validitatea decisiunilor comitetului parochial să cere prezența majorității absolute a membrilor și majoritatea voturilor.

Dacă voturile sânt egali, dirimă votul președintelui.

§. 23. Sfera de activitate a comitetului parochial, este următoarea.

1. A inventă averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericeii, școleii și a fondurilor, și a o țene în evidență. Acest inventar să compune în trei esemplare, dintră cari unul să păstrează la epitropia parochială; al doilea la comitet, iar al treilea să subșterne consistoriului.

2. A îngriji pentru sustênerea în întregime a averei mișcătoare și nemișcătoare a bisericeii școleii, și a fondurilor.

3. A păstra în stare bună edificiile bisericeșcii, școlarii și fundaționali.

4. A provedé biserica cu trebuinciósele icóne, vase sfințite, cărți și alte apartaminte pentru ser-

vițiul Dumnedeesc, și școla cu mobilele și aparatele recerute.

5. A escrie concurs pentru ocuparea postului de paroch, capelan, diacon, profesor și învețator în urma avutei conțelegeri cu protopresbiterul locului, respective cu direcțiunea școlară.

6. A se consultă și a combină cu protopresbiterul, respective cu direcțiunea școlară, lista candidaților, cari au concurs pentru postul de paroch, capelan, diacon, profesor și învețator.

7. A află mijlocele trebuințose pentru eventuala edificare și reparare a bisericei, școlei, casei parochiale și a altor edificii proprie ale fondurilor și a relaționă despre ele sinodului parochial.

8. A tractă despre aflarea mijloceelor ce să recer la dotațiunea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor și învețatorilor, și a relaționă despre aceea sinodului parochial.

9. A prefige condițiunile, ce trebuie să le observeze epitropii, la esarëndarea realitaților bisericesci, școlari și fundatiionali.

10. A prefige modalitatea elocarei banilor disponibili ai bisericei, școlei și a fundatiunilor.

11. A esamină cu finitul anului, rațiociniul epitropiei, și a-l subșterne sinodului parochial.

12. A alege pe cantori, clopotari și pe alți servitoni bisericesci și școlari. De cantori numai acei indiviți pot fi aleși, cari produc dela protopresbiter atestat de calificațiune.

13. A pînveghia asupra religiositații și moraliții membrilor parochiali, precum și pentru desradacinarea datinelor stângace și a desfrământării prin mijloce morali și pedepse mai mici bisericesci, și a cere ajutoriul protopresbiterului,

iar la cas de necesitate, al episcopului, spre restaurarea religiosității și moralității.

14. A apăra vedă și onórea bisericeii și a comunei parochiale în înțelesul legilor.

15. A face protopresbiterului și prin acesta consistoriului eparchial oră ce propunere și plânsóre, privitoare la tréba bisericească, școlară și fundațională.

16. A sprijini pe copiii sêraci întru frecuentarea școlei parochiale, prin provederea lor cu cărți școlare.

17. A înființa biblioteca parochială spre înlesnirea cetirei cărților folosite.

18. A duce protocol despre tóte afacerile sale, a țene actele în ordinea cuviințioasă și a le păstra în archiv.

Art. III. Epitropia parochială.

§. 24. Epitropii parochiale sânt acei bărbați din parochie, cărora li sã conrede averea parochială, școlară și fundațională.

§. 25. Epitropii sã aleg prin sinodul parochial dintre cei mai meritați bărbați ai parochiei. Aceștia nu pot fi înrudiți între sine până la al sêsélea grad de sânge și al pratulea de cuserie.

§. 26. Pentru parochiile până la 1000 suflete sã aleg doi, până la 2500 suflete trei, iar pentru parochiile al căror număr trece peste 2500 suflete, patru epitropi.

Ei sã aleg pe 3 ani, însă pot fi realeși.

§. 27. Chemarea epitropilor parochiale este:

1. A primi dela comitetul parochial pe lângă inventar, tótã averea mișcătoare și nemışcătoare a bisericeii, școlei și fondurilor și a-o administrá după concludul sinodului și al comitetului parochial.

2. A păstra în o ladă de fer cu trei chei ave-rea mișcătoria a bisericeii, școlii și a fondurilor, precum sânt banii și alte hârtii de preț și obligațiunile. Dintré cele trei cheii ale cassei parochiale, să va păstra câte una la câte un epitrop: Unde sânt numai doi epitropi, acolo a treia cheia se va păstra la paroch, ér unde de presinte sânt mai mulți parochi, la cel designat prin comitet la aceea.

La deschiderea cassei să cere presința a toți trei indiviți, cari au cele trei cheii ale cassei și aceștia sânt în solid răspunzători pentru starea cassei.

3. A duce un protocol despre percepte și erogate.

4. A duce un diurnal despre starea averii parochiale; acest diurnal are a se duce în două esemplarie, dintré cari unul se va aședa în cassă, ér celalalt va fi la epitropi.

5. Cu finea anului solariu, a depune comitetului parochial rațiociniu documentat, despre venitele și cheltuielile bisericicești, școlare și fundationali, și a se supune numai de cât la o revisiune specială a cassei, ce ar ordina-o comitetul parochial.

6. A nu întreprinde nici o erogațiune nepreliminată fără imputernicirea comitetului respective a sinodului parochial.

7. A priveghia, ca edificiele bisericicești, a-le școlii și a-le altor realități, precum și curtea bisericicești, a școlii și a casei parochiale asemenea și cimiteriul se fie în stare bună.

8. A plăti regulat salariile prefipte pentru personalul bisericicesc și școlar precum și ajutorințele altor persoane sêrace și a stipendiștilor.

§. 28. Acolo unde mai multe comune bisericicesci împreuna susțin una séu mai multe școle, se alege din comitetele acestor parochii, un comitet școlar și prin acesta o epitropie școlară și așa:

1. numărul membrilor unui asemenea comitet școlar constă din câte trei membrii aleși din și prin comitetul parochial respectiv.

2. Asemenea epitropia școlară constă din patru membrii.

3. Alegerea acestui comitet se face pe 6 ani, ér a epitropilor pe 3 ani.

4. Comitetul și epitropia școlară au acel cerc de activitate în trebile școlari, ce li compete comitetelor și epitropiilor parochiali.

Cap II. Protopresviteratul.

§. 29. Protopresviteratul este întrunirea mai multor comuni bisericicești, având un protopresviter ca antiste în trebile bisericicești, școlari și fundaționali; protopresviterul trebuie să locuască în acel loc al protopresviteratului, care este mai îndemână comunelor bisericicești din protopresviterat.

§. 30. Protopresviteratul și îndeplinește afacerile: 1) prin scaunul protopresviteral, 2) prin sinodul protopresviteral, 3) prin comitetul protopresviteral.

Art. I. Scaunul protopresviteral.

§§. 31. — 38. tractază agendele scaunului protopresviteral.

Art. II. Sinodul protopresviteral.

§. 38. Sinodul protopresviteral este reprezentanța preoțimei și a comunelor parochiali din protopresviterat așa că preoțimea să fie reprezentată

în o terțialitate érá comúnele parochiali în dóue terțialitáti.

În protopresviteratul care numérá peste 20,000 suflete, numéruł membrilor sinodului protopresviteral constá din partea preoțimeí din 12; diu partea comunelor bisericesci din 24; érá unde numéruł sufletelor este mai mic de 20,000 acolo va constá diu partea preoțimeí diu 8, ér diu partea comunelor parochiali din 16 membrii.

§. 39. Acele sínóde cari aleg pe protopresviterul, constáu din numér índoit de membrii.

§. 40. Membrii sinodului protopresviteral sá aleg pe 3 aní și sá pot realege.

Membrii eclesiastici ai sinodului protopresviteral, sá aleg din preoțimea tractualá în locul destinat, érá cât pentru membrii mirení, protopresviteratul sé împárțesce în atáte cercuri electorali, cáți membrii mirení sânt de a sé alege íntu íntelesul §. lui 38.

Pentru sinodul alegétor de protopresviter, în fie-care cerc electoral sé vor alege câte doi membrii mirení.

Alegétori sânt toți aceia, cari posed calitáțile prescise în §. 6.

Dispozițiunile necesarie pentru conducerea și efeptuirea actului de alegere sá concred consistoriului eparchial, până la alta dispozițiune făcéndá din partea sinodului eparchial.

§. 41. De membrii sinodului protopresviteral pot fi aleși numai aceia, cari posed calitáțile prescise în §-6.

§. 42. Cu ocasiunea conchemárei sinodului protopresviteral, care trébuie sá sé publice cu 14 zile înainte, președintele este dator a publicá și obiectele, ce sé vor pertractá în sinod.

§. 43. Ca sinodul protopresviteral se p^ota aduce hot^orire valid^o, s^o recere ca afar^o de preşedintele, s^o i^o parte la acela, cel puţin majoritatea membrilor.

§. 44. Sinodul acesta'şi alege din s^eu afar^o de sⁱnul s^eu pre notar pentru lucr^oările scripturistice, carele p^ote fi preot s^eu laic.

§. 45. Sinodul protopresviteral s^o ţene odat^o în an la 1.a s^eu a 2.a Duminec^o în luna lui Faur, şi la conchemarea lui s^o observ^oz^o cele din §. 42; în casuri urginti, s^o p^ote conchem^o şi estra-ordinar, când adec^o protopresviterul s^eu d^ou^e tertialit^oţi a membrilor vor afl^o de lips^o ţ^enerea estraordinari^o a aceluia spre pertractarea vreunui obiect însemnat bisericesc, şcolar s^eu fundaţional.

Despre celebrarea unui sinod protopresviteral estraordinar trebue înşciinţat şi consistoriul eparchial.

§. 46. Protopresviterul ca preşedinte, respective suplintele lui, este răspund^etor pentru buna ordine a sinodului, precum şi pentru aceea, c^o acolo numai obiectele enumerate în §. 50, s^o s^e tracteze cu frica lui Dumnezeu şi modesti^o, şi ca conclusele s^o fie basate pe instituţiunile bisericesci şi pe ordinaţiunile archiereşci a-le consistoriului şi sinodului eparchial.

Când sinodul protopresviteral, s'ar las^o în obiecte, cari nu s^e ţ^en de sfera lui, s^eu buna ordine s'ar v^ot^oma şi la admoniţiunea preşedintelui nu s'ar restitui ordinea cuviinţios^o, atunci preşedintele este dator a închei^o protocolul, a disolve sinodul şi a relaţiona consistoriului eparchial, cer^end inviaţiune pentru paşii ulteriori.

§. 47. St^o în voia liber^o a membrilor a-şi d^o vot separat, şi a pofti ca acela s^o s^e petr^eca în protocol, îns^e numai acel vot separat, carele în 24 ore s^e d^o în scris, s^o p^ote primi şi petrece în protocol.

§. 48. Președintele prefige ordinea obiectelor pertractânde, pentru aceea ori ce propunere din partea unuia său mai multor membrii, are a se însinua președintelui, care în conțelegere cu sinodul prefige ordinea și timpul, când acea propunere are să vină la pertractare.

§. 49. Protocolul sinodului protopresviteral după ce s'a autenticat, 'l subscie președintele și notariul; asemenea și ăspedițiunile și estrasele să subscii prin dănsii.

§. 50. Afacerile sinodului protopresviteral sânt:

1. Obiectele economico-bisericești, școlari și fundaționali privitorie la protopresviterat.

2. Alegerea protopresviterului, a membrilor scaunului protopresviteral, a profesorilor și învățătorilor pentru școlele tractuali și presintarea actului de alegere, la consistoriul eparchial.

3. Înaintarea trebei școlari din protopresviterat.

4. Nisuința pentru sustănera vădeii și autonomiei bisericești.

§. 51. Pentru țenera sinodului protopresviteral, în care se va alege noul protopresviter, consistoriul eparchial va denumi un comisar, pe care'l va împoternici spre conchemarea și celebrarea sinodului.

§. 52. În ziua alegerii, comisariul eparchial, celebrăză sânta liturgie cu chemarea sântului Duch, și țene o cuvântare potrivită actului alegerii.

§. 53. După sânta liturgie, membrii sinodului să adună său în biserică, său într'o sală, și din sinul lor trimit o deputațiune la comisar, spre a-l invita la sinod și deschiderea lui; comisariul venind ocupă locul de președinte; țene o cuvântare către alegători și apoi predă notariului spre cetire împuțernicirea consistorială.

După aceea face verificarea alegătorilor și păsește la actul alegerii chemând la votisare pe rënd.

Aclamațiunea nu să primește, ci numai votisare secretă.

Fie-care alegător predă președintelui comisar, votul său în scris, și după ce s'au adunat voturile, președintele le numără, deschide și le cetește cu voce înaltă.

Acei trei indiviți, cari au întrunit cele mai multe voturi, se presintă consistoriului eparchial, spre a denumi pe unul dintre ei.

Alesul, respective denumitul trebuie să fie bărbat apt și binemeritat pe terenul bisericesc și școlar.

§. 54. Nou alesul respective denumitul protopresviter înainte de a-și începe funcțiunea, să presintă la episcopul eparchial spre hirotesiă și înregistrare cu singilia, despre toate aceste să încunoșciuteză protopresviteratul prin un circular archieresc și noul protopresviter intră în activitate.

§. 55. Alegerea membrilor scaunului protopresviteral, a profesorilor și a învățătorilor pentru școlile tractuali (ale protopresviteratului) să efuluește sub președința protopresviterului.

Lă alegerea celor atâtai numiți sunt de a se observă cele prescise în §. 53. éra pentru ocuparea posturilor de profesori și învățători, protopresviterul, în înțelegere cu comitetul sinodului protopresviteral, escrie concurs. După expirarea termenului concursual, protopresviterul asemenea în conțelegere cu comitetul amintit, compune lista concurenților și o presintă sinodului, care apoi candidéază prin alegere trei bărbați cualificați pentru cariera creșcerei, întru înțelesul legii, și bine meritați pe

terenul școlar, și actele alegerii le subșterne consistoriului respectiv spre denumire.

Art. III. Comitetul protopresviteral.

§§. 56—64.

Art IV. Epitropia protopresviterală.

§§. 64 și 65.

Cap III. Monastirile.

§§. 66—85.

Cap IV. Eparchia.

§. 85. Eparchia este întrunirea mai multor parochii, protopresviterate și monastiri, în fruntea cărora stă episcopul, carele întru înțelesul canónelor necurmat este dator a lucrá mijlocit și nemijlocit pentru religiositatea și luminarea preoțimei și a poporului.

§. 86. Afacerile eparchiali să îndeplinesc: 1) prin sinodul eparchial, 2) prin consistoriul eparchial.

Art I. Sinodul eparchial.

§. 87. Sinodul eparchial este reprezentanța eparchiei și să compune din deputații clerului și ai poporului eparchial și afară de episcopul respective arhiepiscopul diecesan, constă din 60 membrii dintră cari 20 sunt preoți, 40 mireni, érá în diecesa Caransebeșului în numărul celor 40 de mireni, confiniul militar alege 10 deputați.

§. 88. Membrii sinodului eparchial se aleg pe 3 ani și se pot realege.

§. 89. Sinodul eparchial să țină regulat odată în an, la Dumineca Tomii, era în cazuri urgente să poată conchermă și estraordinar.

§. 90. Convocarea sinodului eparchial să face prin episcopul eparchial, respective arhiepiscopul eparchial, era în cas de vacanță prin consistoriul respectiv.

§. 91. Membrii sinodului eparchial să aleg în modul următor:

a) Fie-care diecesă se împarte în 20 cercuri electorale proporționate.

b) În fie-care cerc să aleg 3 deputați, adecă un preot și doi mireni, și anume preotul prin toți preoții, era mireni prin toți membrii sinodelor parochiale din cercuri electorale, spre care scop:

c) Consistoriul diecesan denumește pentru fie-care cerc electoral câte doi comisari consistoriali adecă pentru preoți unul din cler era pentru mireni unul din mireni.

d) În ziua prefiptă preoții se adună la locul desemnat, și sub președința comisariului consistorial, alegendu — și doi bărbați de încredere și un notar, numai de cât purced la alegere, care se efeptuește, seu prin votare publică, seu la cererea unei terțitalități a alegătorilor, prin votare secretă.

Acela carele a întrunit maioritatea să prochiamă de deputat ales, să provede cu credenționalul subscris prin comisar, barbații de încredere și notar, era despre actul alegerii luându — se protocol și subscriindu-se prin sus amintiții, se subșcerne consistoriului eparchial spre șciință.

e) În cât pentru alegerea deputaților mireni, comunele bisericesci se coadună în sinode paro-

chiali; asemenea sinóde se constituiesc astfel, cá alegătorii și aleg pe președintele, pe doi bărbați de încredere și un notar. Purcedând la alegere, fiecare alegător votează pentru doi deputați de odată. Votarea este publică, érá la cererea alor 20 de alegători póte fi și secretă prin ședule.

Aclamațiune nu este permisă.

f) Despre actul alegerii se ia protocol, în care se scriu toate voturile, érá în cas de votare secretă i se alătură și ședulele, cari conțin voturile.

g) Finindu-se votarea, protocolul în preșința alegătorilor să încheiă, constatându-se și publicându-se rezultatul alegerii, se subscrie prin președinte, bărbații de încredere și notariul, să sigilează cu sigilul parochial și al președintelui său a vre-unui bărbat de încredere, și se predă unui bărbat de încredere ca la timpul său să-l ducă la comisariul consistorial.

h) În timpul presfript, toți trimișii bărbați de încredere a sinódelor electorali din un cerc alegător se coadună la locul desemnat spre acest scop, aducând cu sine protocoalele electorali sigilate în modul prescriis sub lit. g.) Aci sub președința comisariului consistorial, toți la oaltă forméază colegiul de scrutiniu, alegându-și un notar pentru ducerea protocolului.

În preșința tuturor să desfac prin comisariul consistorial protocoalele colegiilor electorali și se cetesc cu voce înaltă numărându-se voturile și înscriindu-se în protocol.

Acei doi indiviși, cari au căpétat mai multe voturi, numai decât se prochiama de deputați și se provéd cu credenționalul.

În casul când doi inși au întrunit asemenea voturi, între dênșii decide sórtea esecutată de loc în fața locului.

Atât protocolul colegiului de scrutinare, cât și credenționalele se subscriu prin comisariul consistorial și prin toți ceilalți membrii.

Protocolul să subșcerne prin comisariul, consistoriului, ér credenționalele se inmanuează aleșilor deputați.

i) Alegători sunt toți aceia cari posed calitățile prescrise în §. 6.

§. 92—97. pertractează agendele sinodului eparchial.

Appendice. Alegerea episcopului diecesan.

§. 97. Episcopul se alege prin sinodul eparchial dintre bărbați cualificați spre acesta tréptă.

§ 98. Pe timpul vèduviei scaunului episcopesc, consistoriul eparchial duce trebile eparchiei în înțelesul instituțiunilor bisericesci, ferindu-se de ori-ce înoire séu schimbare; stârueșce, ca alegerea de episcop să se facă în răstimp de 3 luni și face dispusețiunile trebuinciosé pentru convocarea sinodului eparchial spre alegerea episcopului, ceréndu-și înviațiunii dela metropolitul, carele încă se va îngrijí, ca în timp de 3 luni să se întregéscă scaunul vèduvit episcopesc, și va sprigini pe concernintele consistor în acesta a lui nisuința.

§. 99. Alegerea o va conduce séu métropolitul séu mandatarul lui autorisat spre acest scop.

§. 100. În preséra zilei de alegere se țene priveghiare după tipicul Rosaliilor, și în însași di de deschidere a sinodului, sánta liturgiă, tot după același tipic.

§. 101. După finitul servițiului Dumneșcesc,

președintele deschide sinodul cu o cuvântare corespunzătoare împrejurărilor actului alegerii.

După aceea constituindu-se sinodul în modul prescris în §. 94. să procede la actul de alegere.

§. 102. Alegerea se face în secret prin ședule. Fiecare deputat, scrie pe o ședulă numele aceluia pe care îl cunoaște vrednic de episcop, și după cum se va striga de președinte, se duce și pune ședula în urma destinată; după-ace au votat toți membrii sinodului, președintele și notarii sinodali, cari împreună cu doi bărbați de încredere aleși de sinod din sânul său, fac organul de scrutinare, numără ședulele, luând una câte una din urna în care s-au pus și bagându-le în alta urnă ce va sta gata, și aflându-se numărul ședulelor corespunzătoare cu numărul alegătorilor, președintele la vederea tuturor și a bărbaților de încredere, ridică pe rând ședulele din urnă, citește în auzul tuturor numele scrise în ele, notarii totdeauna însemnă voturile, și în urmă încheiând scrutiniul, să publice sinodului rezultatul alegerii și să petreacă la protocol.

De ales să privească acela carele a întrunit majoritatea absolută a voturilor.

Protocolul alegerii scris de președinte, notarii și bărbații de încredere, să transpună sinodului episcopesc pentru pertractarea canonică și subscrierea la Măiestatea Sa.

§. 103. Ședințele sinodului de alegere sunt publice; sinodul însă din cauze momentose poate ține și ședințe secrete.

La ședințe secrete publicul nu poate lua parte.

§. 104—110. tractează despre modalitățile luând după alegerea de episcop și predarea fondului instruct al eparchiei, noului episcop.

Art. II. Consistoriul eparchial.

§. 110. Consistoriul eparchial este organul administrativ și judecătoresc permanent în trebile bisericești, școlari și fondationali din întreaga diecesă.

§. 111. Președintele natural al consistoriului este episcopul respective arhiepiscopul.

§. 112. Membrii consistoriului sînt parte ordinari, parte onorari; toți să numesc „asesori consistoriali“ și au vot decisiv.

Asesorii consistoriali nu pot fi rudiți între sine până la al șesélea grad de sânge și al patrulea de cuscrie.

§. 113. Consistoriul să împarte în trei senâte separate și anume:

1. În senatul strêns bisericesc,
2. în senatul școlar,
4. în senatul epitropesc.

§. 114—142. Agendele consistoriului.

E. Special.

§. 142. Consistoriul din Oradea mare și mai departe rămâne în activitate, și are a se acomoda întru tôte, dispuseșiunilor acestui statut organic.

Cap V. Metropolia.

§. 143. Metropolia este întrunirea mai multor eparchii prin legătura canonică pentru susțénerea unității instituțiunilor și intereselor generali bisericești și forméază provincia metropolitană cu metropolitul în frunte.

§. 144. Afacerile metropoliei să îndeplinesc:

1. Prin congresul național bisericesc (sinodul metropolitan);
2. Prin consistoriul metropolitan;
3. Prin sinodul episcopesc.

Art. I. Congresul național bisericesc.

§. 145. Congresul național bisericesc este reprezentanța întregii provincii metropolitane a românilor de religie greco-orientală din Ungaria și Transilvania.

§. 146. Congresul național bisericesc constă din 30 de reprezentanți din cler și 60 de reprezentanți mireni; prin urmare fie-care diecesă trimite la congresul național, câte 10 deputați din cler și câte 20 din mireni. Dintră deputații mireni ai diecesei Caransebeșului, 10 cad pe confiniul militar.

Metropolitul și episcopii sufragani, ca atari sînt membrii congresului.

§. 147. Președintele congresului este metropolitul,  r  la cas de împedecarea acestuia, presidiul congresului îl conduce episcopul cel mai b tr n în funcțiune.

§. 148. Fie-care eparchie se împarte în 20 cercuri electorali,  i fie-care cerc electoral alege un deputat mir n  r  preoțiimea din d u  cercuri împreunate într'un colegiu, alege un deputat din cler, urm ndu-se modalitățile prescise pentru alegerea deputaților sinodului eparchial. (§. 91).

§. 152. Congresul se conv c  ordinar la trei ani odată  i adecă totdeauna pe $\frac{1}{14}$ Octomvrie a anului  nt i  după alegerea deputaților,  r  cer nd necesitatea,  i mai adese-or .

§. 153. Ordinea afacerilor interne o determină congresul.

§. 154. De competența congresului să țene:

1. Îngrijirea pentru susținerea religioasă și autonomiei bisericești române ortodoxe.

2. Regularea și conducerea tuturor treburilor bisericești școlare și fundaționale pentru întreaga metropolie.

3. Alegerea metropolitului și alegerea asesorilor consistoriului metropolitan.

Apendice. Alegerea metropolitului.

§. 155. Pentru alegerea de metropolit și archiepiscop, congresul se compune din 120 de deputați, la cari archidieceasa concură cu jumătate, ér celelalte eparchii la oaltă cu ceealaltă jumătate din numărul prefipt, prin urmare pentru numărul presinte al eparchiilor, archidieceasa concură cu 60, ér eparchia Aradului și a Caransebeșului cu câte 30 de deputați aleși după modalitatea prescristă în §. 148. De sine înțelegându-se, că archidiecesanii la acest cas în fiecare cerc de alegere, aleg câte doi deputați și că decă mandatul deputaților pentru congresul mai dinainte dejă aleși, încă n'a espirat, numai pentru numărul ce mai lipsește, se fac alegeri nové.

§. 157. La alegerea metropolitului se observă următória ordine :

1. În preséra zilei de alegere, la 3 óre după amédi, se adună membrii congresului în biserica catedrală și trimit o deputațiune la comisariul emis din partea consistoriului metropolitan, spre a-l învitá la adunarea premergétória. După-ce acesta s'a înfățișat, cetește actele despre repausarea metropolitului și despre convocarea congresului spre alegerea noului metropolit, cu aceea provocare, ca pe

ziua următoare la 9 ore fie-care membru să aducă cu sine o ședulă, pe care e înscris numele aceluia pe carele 'l voește a să alege de metropolit.

După finirea acestui act pregătitor să țene priveghere după tipicul Rosaliilor.

2. În ziua următoare la 9 ore să adună toți membrii alegători ér în biserică, să invită comisariul congresului, care după invocarea Duchului sânt, ocupă presidiul și deschide ședința cu o cuvântare potrivită actului de alegere, la care răspunde un membru congresual designat spre aceea.

3. După aceea comisariul provacă pe cei mai ténéri deputați a ocupá interimal locurile de notari, apoi să purcede la alegerea notarilor și alor trei scrutători în sensul regulamentului pentru afacerile interne ale congresului.

4. Décă orî din archidiecesă de o parte, orî din eparchiile sufragane de altă parte s'ar arêta mai mulți membrii alegători decât jumătate, atunci prin sôrte să scot dela votisare din partea precum-penitorie atâți membrii, câți sânt de lipsă spre a sustêne paritatea ambelor părți.

5. La capul mesei presidialî să aședă o urnă, carea să păzește de cei trei scrutători așa ca fie-care alegător să pótă lesne și pe rënd a să apropia de urnă; alegătorii până nu vor fi strigați la vot, sânt datorî a ședé în linișce pe scaunele lor, ca să nu conturbe linișcea.

6. Fiind tóte pregătirile făcute, notariul general strigă după listă pe fie-care membru congresual spre a pune în urnă ședula împăturată de votisare pe rënd până în fine fără intrerupere.

7. Finindu-sé darea ședulelor, comisariul numără ședulele scoțându-le din urnă și punându-le în alta asemenea urnă.

Dacă numărul ședulelor nu corespunde numărului votanților, acelea se cassază prin ardere și membrii congresului se provocă a pregăti alte ședule și a-le pune în urnă după ordinea prescrisă.

8. Aflându-se numărul ședulelor corespunzător numărului votanților, consistoriul metropolitan le scóte una câte una din urnă, le despătură, și cu voce înaltă cetește numele alesului înscris și predă ședula scrutătorilor spre a-o petrece în registrul de votisare purtat în trei exemplarii, érá ședulele se pun una peste alta pe mésar.

9. După-ce s'a sêvêșit înregistrarea voturilor, acestea se scrutineză și rezultatul se publică congresului, după care ședulele se ard acolo în biserică.

10. Dacă la prima alegere nici un candidat nu naintrunit pluralitatea absolută a voturilor, comisariul anunță alegere îngustă între cei doi, cari au intrunit mai multe voturi. érá la cas decât al doilea seú al treilea dintre cei aleși, au intrunit voturi asemenea, alegerea îngustă se face dintre toți trei, cari au intrunit voturile cele mai multe.

La alegerea îngustă se observézá aceeași ordine ca la prima alegere.

11. Dacă tóte voturile saú împărțit în două părți, după o preconsultare între membrii congresului, se țene în ziua următória alegere nouă, și decât și la acesta ar eși voturile tóte împărțite în două părți egali, va urma a treia și alta alegere, și decât nici acesta nu ar duce la rezultat, va decide sórtea între cei doi, ce au intrunit tóte voturile în două părți asemenea.

12. Comisariul congresual proclamă pe cel ce a intrunit majoritatea absolută a voturilor de ales archiepiscop și metropolit.

13. Actul alegerii subcris de preşedintele şi notariul general al congresului, să trimită din partea Congresului la Maiestatea Sa spre Pré gratioşa întărire a alesului Archiepiscop şi Metropolit.

Art. II. Consistoriul metropolitan.

§. 158. Consistoriul metropolitan este organul suprem administrativ şi judecătoresc pentru întreaga provincie metropolitană.

§. 159. Consistoriul metropolitan constă:

1. din metropolitul ca preşedinte;
2. din episcopii sufragani;
3. din un număr de asesori onori alesi pe vi-
eţă prin congresul naţional bisericesc din sîmul bărbatilor distinşi din cler şi mireni.

§. 160. Consistoriul se împarte în trei senate, adică:

1. senatul strîns bisericesc,
2. senatul şcolar,
3. senatul episcopesc.

§. 161—171. afacerile consistoriului metropolitan.

Art. III. Sinodul episcopesc.

§. 171. Sinodul episcopesc este acea adunare de episcopi sub preşedinţa metropolitului, unde se tractează obiectele bisericesci spirituali, dogmatice şi simbolice.

§. 172—174. agendele sinodului episcopesc.

§. 175. Limba oficială în toate trebile bisericesci, şcolari şi fundaţionali este cea română.

IX. Învățământul.

Proverbul român dice: „ai carte, ai parte; n'ai carte, n'ai parte. Mulțămită Domnului că ai ajuns și românul la acel grad de dezvoltare, de cunoște însemnătatea cea mare ce o are școla în viața omeniei, și ați nici că sunt părinți de aceia cari să nu să silască a-și trimite copiii la școlă. Școlă este locul unde copiii 'și adună tot felul de cunoștințe, de cari ai lipsă în școlă cea mare, adică în viață. În școlă învățăm iubirea de Dumnezeu și a deapropelui; în școlă să pune baza la buna propășire a cetățenilor.

Învățământul este deobligător, adică părinții sunt siliți prin lege a-și trimite copiii la școlă.

În multe comuni sunt deja înființate asilele de copii, unde se trimit copiii dela 3—6 ani; — dela ani 6—12 se începe învățământul de toate zilele, adică fie care prunc e dator a umbla regulat în fie-care zi, la școlă; dela 12—15 ani durează școlă de repetițiune.

Școli sunt mai de multe feluri:

1. asilele de copii;
2. școlă populară, unde să câștigă cunoștințele cele mai de lipsă pentru viață.
3. școlă civilă cu 6 clase;
4. gimnaziul cu 8 clase;
5. școlă reală cu 8 clase;
6. școlă comercială cu 3 clase;
7. universitatea, un fel de școlă mai mare, unde înveță acei cari doresc a fi avocați, judecători, injineri etc;
8. preparandia cu 4 clase, unde înveță acei cari voesc a fi învățători;

9. teologia cu 3 clase, unde învătă cei cari voesc a fi preoți.

Statul, comunile, confesiunile și alte instituțiuni, emuléză întru a sustêné diferite școli, pentru promovarea culturii și înaintarea tuturor cetățenilor.

Locuitorii comunei sânt datorii a contribui la sustênerea școlei cômunali, ér acei cari aparțin la vre-o confesiune, încă sânt datorii a contribui la sustênerea școlei lor confesionali. Comunele, — a căror locuitorii în cea mai mare parte să ocupă cu economia câmpului — sânt îndatorate a înființa școla repetițională de economie și să o provédă atât cu cele necesarii cât să se îngrijescă și pentru înmulțirea veniturilor acestei școli. În această școlă să însusesc cunoșcințele necondiționate de lipsă la economia câmpului și peste tot la conducerea rațională a economiei.

Să ni trimitem prunci la școlă căci numai în școlă și câștigă ei creșcerea morală, numai școlă va face, ca această țeră, patria noastră comună, să aibă creștini adevărați, cetățeni buni și ómeni morali.

Fie-care cetățen cu drag trêbue să jertfescă atunci când-i să cere pentru școlă, căci tot cruceriul jertfit pe altariul culturii, va aduce interese neprețuibile.

Viitoriul națiunilor e depus în școlă. Acea națiune va fi mai fericită, mai cultă și mai vedută, carea va avé mai multe școli bine organizate.

Fondul de pensiune învătătoresc.

1. Drept la fondul de pensiune învătătoresc, are fie-care învătător poporal, carele are examenul

de cualificațiune învățătorească și funcționează în mod definitiv la vre-o școlă din patrie.

2. La fondul de pensiuine învățătorească, să suscepe numai acel învățător ori învățătoare, cari au implinit etatea de 21 respective 20 ani. — Susceperea să face pe calea inspectorelui regesc de școle, prin o rogare adresată ministrului de culte și instrucțiune publică, pe lângă alăturarea următoarelor documente: estras de botez, testimoniū de cualificațiune, atestate de servițiū, decret despre denumire definitivă, și atestat despre salariul învățătorească. — Tóte aceste documente în copie autenticată prin președintele scaunului școlar, prin protopretorul ori prin inspectorul regesc de școle.

3. Dreptul la fondul de pensiuine și-l asigură fie-care învățător prin taxa ce o solvește în fie-care an.

Taxa acésta e de două feluri:

a) taxă numită odată pentru totdeuna, care e de 5⁰/₀ după suma cu carea e suscept la fond;

b) taxă anuală de 2⁰/₀ érași după suma cu carea e suscept.

Taxa odată pentru totdeuna să mai solvește și atunci când cutăruī învățător îi crește competița la fond, fie prin cuincuenal, fie prin aceea că i-se mărește salariul, dar în aceste casuri taxa e de 50⁰/₀ după diferența dintre suma din trecut și cea cu care în urma acestora e luat la fond.

Décă cutare învățător e în restanță cu taxa la fond, în sumă până la 100 coróne, să se adreseze cu o rogare cătră direcțiunea de finanțe, ca să îi permită să solvéscă acea restanță în rate lunari, decă însă restanța trece peste 100 coróne, să se adreseze cu rogarea cătră ministru.

4. Dela fondul de pensiune învățătoresc, învățătorii pot primi:

- a) escontentare;
- b) pensiune anuală;

Acel învățător, carele fără voea sa, devine incapabil de serviciu și cel puțin 5 ani a fost membru la fond, primește ca escontentare, odată pentru totdeauna, 50% după suma cu care e susceput la fond; în cazul când a fost membru la fond mai mult de 5, dar mai puțin de 10 ani, primește escontentare 50% după suma cu care e susceput, dar în doi ani după olaltă.

Învățătoriiu pôte fi pensionat din voea sa liberă, ori silit fiind spre acésta.

De voea sa liberă să pôte pensioná acél învățător, carele 40 ani de arëndul a funcționat ca învățător, ori și decă n'a împlinit 40 ani de serviciu, dar a ajuns etatea de 65 ani, séu decă după un serviciu cel puțin de 10 ani, fără vina lui, devine incapabil pentru serviciu.

Învățătoriiu pôte fi silit a să pensioná, în cazul când devine alienat, ori prin vre-un defect corporal, devine incapabil pentru serviciu. Acest fel de pensionare îl ordinéază ministrul de culte și instrucțiune publică, la propunerea motivată a comisiei administrative ori a unei comisii mixte, esmisă anume spre acest scop.

5. Anii de serviciu să compută dela împlinirea alor 21 ani de etate la învățător și 20 ani la învățátóre.

6. De basă la pensiune să ia salariul curat învățătoresc.

După un serviciu de 10 ani să capétă 40% pensiune anuală după salar, și dela 10 ani în sus, pentru fie-care an cu 2% mai mult.

La asemnarea pensiunii să ia de basă:

- a) salariul în bani;
- b) competențele personale;
- c) cuincuenalul;
- d) competența de pământ;
- e) venitul naturaliilor,

(lemne, paie, grâu, cucuruz, puț etc.)

7. Dreptul la pensie și-l pierde acela, carele abdice de postul de învățător, ori carele a fost pedepsit pe cale disciplinară la pierderea dreptului la pensie.

8. Veduva învățătorului, dacă bărbatul ei a avut cel puțin 10 ani de serviciu, și dacă cel puțin un an a fost căsătorită cu învățătorul, — primește dela fondul de pensie ajutor anual de 50% după suma cu care bărbatul ei a fost susceput la fond, dacă aceia sumă nu trece peste 1200 corone, și 20% după suma ce trece peste 1200 corone.

Ajutoriu acestuia să asemneze numai la jumătate de an dela mórtea învățătorului, și până atunci veduwa folosește jumătate din întreg salariul învățătoresc.

Orfanul de tată, capătă ajutor în sumă cât a șesa parte din ajutoriu văduvei. Orfanul de tată și de mamă, pe lângă ajutoriu de mai sus, mai primește ajutor anual de 50 corone, dacă numai unul din părinți și 100 corone dacă ambii părinți au fost învățători.

9. Fiind-că pensionarea să întembla în totdeauna la finea anului școlar, rogarea pentru pensionare trebuie prezentată inspectorului regesc de școle încă în decursul anului școlar. Tot inspectorului regesc de școle trebuie prezentată și rogarea pentru ajutoriu văduvei ori a orfanilor.

La rogarea pentru pensionare să alătură următoarele documente:

- a) extrasul familiar al celui ce să pensioneză;
- b) actele care documentează serviciul învețătoresc;

Și:

a) libelul despre susceperă la fondul de pensii învețătorese și despre solvirea taxelor;

b) atestatul despre salariul învețătorese din anul ultim de serviciu.

c) în cazul când învețătorul să pensioneză să nu a avut 40 ani de serviciu ori fără să fi împlinit 65 ani de etate, trebuie să se alature la cererea un atestat din partea medicului comitatens, care să documenteze incapacitatea de a servi ca învețător.

La rogarea pentru ajutoriul veduvei, să se alature:

a) documentele de mai sus înșirate sub a—d;

b) extras din protocolul repausaților despre repausarea barbatului;

c) atestat ca până la mórtea barbatului, au viețuit împreună;

d) dacă nu au viețuit împreună, să se alature un atestat, ca cine a fost cauza despărțirii lor?;

La rogarea pentru ajutoriul orfanilor să se alature:

a) extras din protocolul morților, despre mórtea părinților.

b) extras de botez al orfanilor din cari să reșea că sânt legiuți;

c) atestat despre serviciul părinților ca învețători;

d) libelul de susceperă părinților și solvirea taxei la fondul de pensii învețătorese.

e) atestat despre salariul învețătorese al părinților din anul ultim;

f) atestat din partea forurilor politice despre denumirea tutorului legal;

Tóte documentele cari să alătură la aceste rogări, în cât nu sânt făcute în limba magiară, să se traducă în formă autentică și în limba magiară și să se alature atât originalele cât și traducerile autenticate.

10. Fiind-că legea de pensiune s'a făcut la anul 1875, pentru cei ce au servit și mai înainte de acest an, să compută pensiunea respective anii de serviciu dela anul 1870.

X. Armata.

Fie-care cetățen, deplin sănătos, între anii 19—42, în cas de lipsă trebuie să prindă arma în mână pentru apărarea țării.

Armata noastră e de două feluri:

1. armata comună a cărei limbă oficială este cea nemțescă;

2. honveđimea;

De armata comună să țene:

1. infanteria; (pedestrași);

2. cavaleria (husarii);

3. artileria, (tunarii);

4. marinarii; etc.

Cetățenul la etatea de 21—24 ani, dacă e aflat apt pentru a servi la miliție, trebuie să servească 3 ani ca ostași regulat și 7 ani în rezervă.

Învățătorii populari servesc numai două luni în timpul vacanțelor de veră.

De serviciul militar pot fi scutiți:

1. Unicul fiu, dacă tatăl său, ori mama sa ve-

duvă, sînt bîtrîni și nu-și pot agonisi cele de lipsă pentru traiu. — Tot astfel pôte fi scutit și ginerele, decă socrii nu au fiu;

2. Fratele mai mare dintre orfanî;

3. Nepotul, decă moșul seü, ori baba sa sînt neputințioși și nu se pot îngriji pentru susținerea lor;

4. acela carele are mai mulți frați la cătanie;
Mai pôte fi scutit:

5. carele are avere moștenită pe carea singur o lucră, și a cărei venit e de ajuns pentru susținerea alor 5 membrii de familie, dar acest venit nu trece peste de 4 ori atăta.

Acestia prin notariul comunal fac reclamare (lăcrămație) la forurile militare, și vor fi puși în rezervă adecă servesc numai două luni.

La rogare trebuie alăturat:

Estrasul familiar, adecă însēmnaarea tuturor membrilor din familie vii și morți;

atestat dela antistia comunală prin care să dovedeșce că moșia e moștenită, cât e de mare, ce venit aduce, și cine o lucră; acest atestat trebuie să-l subscie ca martori doi ómeni din aceea comună, cari aü feciori în servițiu activ din armată.

Aceia cari sînt îndepărtați de locul nașcerii lor, și nu aü spese ca să mērgă acasă la asentare, pot face rogare la protopretorul cercului unde să află, să li să permită să fie asentați în acel cerc.

Acela care nu merge la asentare, va fi pedepsit și fără privire decă e apt ori ba, va fi înrolat în armată; carele să vatămă pe sineși, numai ca să nu fie apt la asentare, ori face ceva prin ce, el seü altul să fie scăpat dela miliție, va fi pedepsit

la 1 an închisóre și până la 2000 coróne pedépsá în baní.

Dela anul al 18 lea și până după a treia asentare, orí decá e asentat, până după anii de serviú, nimení nu póte încheiá cásétorie fără licenúá excepúionalá pentru cásétorie, dela ministrul de honvedí orí dela autoritáúle militari. Rogarea cátrá ministru de honvedí orí cátrá forurile militari, o póte face notariul comunal.

Dela anii 32—42, fie-care cetátén sánétos e glotaú, și face parte din glóte.

Glótele numáí în timp de mare primejdie prind armele.

În fie-care tómná sá úene control (szemle vizgálat) la care trébue sá se prezenteze toúí cari în anul acela nu aú fost chemaúí la deprindere de arme.

Toúí súntem datorí a ne luptá pentru úerá. Soldatul jórá credinúá Máestaúí Sale Regeluí cá în totdeuna va fi cu supunere fáú de El, și când va cere trebuinúá úiua, nóptea, prin foc și prin apă va alergá întru apérarea úerii și a tronului și cá stégul militar 'l va duce la biruinúá.

Románul totdeuna s'a purtat brav, când la chemat úera întru apérarea ei, în totdeuna cu mándrie și cu bárbáúie s'a luptat. Aúá sá fie și de acum înainte.

XI. Higiena.

Sánétatea este condiúionea principalá pentru existinúá orí și cárei fiinúe. „Mens sana in corpore sano“ úice proverbul latin adecá minúe sánétósá în

corp sănătos. — Pentru aceea atât statul în genere cât și comunele în deosebi să îngrijesc de împlinirea tuturor dispozițiilor legii, prin cari să scutească sănătatea publică.

Pentru susținerea sănătății, avem lipsă de locuințe curate, luminate și cari să pot ușor aerisă; drept aceea, când cineva voește a-și zidi casă, trebuie să aibă în vedere regulile privitoare la zidirea caselor, anume fundamentul să fie făcut pe loc deplin uscat, chiliile să fie largi și înalte, materialul zidirei asemenea să fie uscat, ferestrele să fie mari; — de altmîntre înainte de a începe zidirea, trebuie făcut arătare antistiei comunale, și numai după ce primește concesiune de zidit, poate să se apuce de lucru.

Fie-care comună, carea numără peste 6000 de suflete, e îndatorată a susține un medic comună; mai multe comune mici să asociază la oaltă pentru susținerea unui medic comună.

Fie-care comună, carea numără peste 1500 suflete, trebuie să aplice mîșă comună.

Părinții sînt datorî ca la pruncii pînă la 7 ani, decă devin morboși — momentan să cheme medicul; — cei cari nu fac acêsta, și de să întemplă de mîre pruncul, vor -fi pedepsiți.

Bubatul (oltuitul pruncilor) să efeptuește în fiecare an prin medicul comună. Părintii sînt datorî a să îngrijă ca în cât pînă la etatea de un an, pruncii lor nu au zăcut în vîrsat, să fie duși la bube (oltuit). — Când băntuie morbul epidemic vîrsatul, — comitatul, cu aprobarea ministrului de interne, poate dispune ca toți locuitorii de pe teritoriul aceluî comitat să fie oltuiți.

Fie-care comună este datore a să îngrijă de un loc acomodat pentru înmormentarea morților; —

după ce a trecut 30 de ani dela înmormântarea din urmă, mormințele să pot folosi spre ori și ce scop.

Când în cutare comună s'a înbolnăvit în unul și același morb epidemic (lipicios), mai mulți indiviți, antistia comunală de loc face arătare autorităților superioare. Locuitorii comunei trebuie să asculte și să urmeze sfaturile medicului comunal și a ómenilor învățați și cu toții să lucre în acolo, ca să se impede lățirea morbului. Pel cel morbos trebuie separat (deschilinit) de ceialalți, și de cumva să întemplă și móre, nu e iertat a țené priveghiare ori pomană, ci trebuie înmormântat în modul cel mai simplu; tóte obiectele cum sânt: hainele de pat, albiturile, recuisitele de mâncat, etc. cu cari a venit morbosul în atingere, trebuie arsé și astfel nimicite. — Tóte dispozițiunile autorităților privitoare la morburile epidemice, numai așa vor avé rezultatul dorit, decă și locuitorii să vor îngrijí ca sa se păzescă litera legii.

Românii nostri au o datină destul de rea, că în cas când li se înbolnăveșce cineva, cei de pe lângă morbos nu chémă medicul, și decă-l chémă apoi acésta o fac în óra cea din urmă, cătră când e să îi iésă sufletul; — cei mai mulți nu chémă medicul de fel ei să duc pe la vrăjitori și pe la tóte babele „să îi întórcă urma séu să-i descante de ceas slab“. — Ómenii cu carte ađi nu miaz dau nimic pe vrăjitori și pe lucruri băbeșci ei în cas de morb, să adreséză cu încredere cătră medic. Șciința medicală, ca și tóte șciințele a progresat fórte tare și medicii pot cu siguranța cunósce ori ce fel de bóle și cunoscându-le, pot să le și vindece. E drept că toți morboșii nu pot fi vindecați — după natura morbului, — căci sórtea nóstră este în mâinile pro-

vedinței Divine; Dumnezeu dispune de sôrtea noastră, dar noi totuși avem datorință în ori și ce cas de morb să ne ajutăm și să înconjurăm tot ce ar poté contribui la lăfirea morbului.

XII. Despre animale.

Pentru ca să se pótă țene în evidența mersul bun în economia de vite și ca să nu se facă nici un abus pe contul legii, — nici unui econom de vite nu-i permis a vinde ori cumpăra vite fără pasport, (pășuș). — Pas portul pentru vite 'l primim dela casa comunală, pe carele să atestéză că în comuna respectivă nu graséză morb lipicios între vite. — La têrg ori piațe, nu e iertat a mâna vitele fără pasport.

Când cumpărăm vite să fim cu luare de sémă ca pas portul să fie în regulă. Nu e permis a scrie ori a corege nimic în pas-port, că-ci legea pedepsește aspru pe cel ce s'ar încumeta ca de capul lui să tocmescă pas portul. — Să ne păzim de șarlătani și de ómenii blăstamați de prin têrguri și fără banii numerați în mână, să nu dăm nimenui vita ori pas portul.

Dacă cutare vită e morbósă, momentan trêbue să facem arêtare antistiei comunali carea încunoșciințéză pe veterinar, și dacă morbul e lipicios, dispune ca vita ori să fie despărțită de celelalte, ori dacă așa cer împrejurările, să fie omorită.

Dela vita cădută în morb lipicios (epidemic), nu e permis a folosi nici carnea, nici pielea, ci trêbue îngropată.

Peste tot, stă în interesul fie-căruia, ca să fie

cu mare băgare de sémă la morburile animalelor; căci bine scim, câtă pagubă au ómenii din vre-o comună, când sânt închise piațele de vite. — Vita cădută în morb lipicios (epidemic), mai bine să o omorim să nu ni facă pagubă mai multă, dar la tot casul avem datorința să facem arétare antistiei comunale, să ascultăm sfaturile veterinariului, și nu numai să ascultăm sfaturile lui, dar să le și împlinim.

Pentru stérpirea morburilor lipiciose (epidemic) e de lipsă a ucide dobitocele bolnave séu bănuite ca atari. Statul, ca despăgubire plătește jumătate din prețul dobitocului, decă a fost ucis dobitocul atacat de ciurma porcilor, de boala de splină ori de rii-, decă s'a bănuit bolnav de aprindere molipsitoare de plămâni, de răpciugă ori de vermi de piele. — Acésta atunci, decă după uciderea dobitocului nu să póte constată ca sigur boalele mai sus înșirate. — Când înse după uciderea dobitocului să póte constată cu siguranța, că a fost bolnav de boalele sus înșirate, stăpânul lor nu primește mai multă despăgubire, decât dóuë părți din trei, a prețului. Decă după uciderea dobitocului să constată, că n'a fost bolnav, stăpânul capătă prețul întreg ca despăgubire.

Statul, prin ómenii sei, nimicește tóte dobitocele atacate de aprinderea molipsitoare de plămâni. Decă a ucis vre-un dobitoc atacat de aceasta boală, stăpânul lui primește 90 perente din preț, ca despăgubire; iar când dobitocul a fost numai bănuít de bolnav, statul plătește stăpânului, prețul întreg al dobitocului.

Scobirea armăsarilor și a verilor, numai acei ómenii o pot sévêrși, cari au permisiune dela vice

comitele și apoi trebuie să se arate antistiei comunale.

XIII. Despre păduri.

În padure, ori în apropierea aceleia până la 100 metri, numai cu permisiunea personalului pădurei, e permis a face foc.

Acel care face foc în pădure, înainte de ce s'ar depărta de acolo — trebuie să-l stingă.

Proprietarii de pădure, sunt îndatorați a ține pazitori de padure numiți și șumari.

Păzitor de pădure poate fi acela, carele a împlinit etatea de 24 ani și are portare bună; la pădurile statului, ale comunelor și a-le fundațiilor, numai aceia pot fi păzitori de pădure cari au depus cu succes bun examenul prescris de lege.

Fără șcirea proprietariului pădurii, nu e iertat a umblă prin pădure ori a aduce lemne de acolo; tot astfel nu e iertat a pașce vitele prin pădure numai cu permisiunea proprietariului.

Paguba făcută în pădure trebuie solvită nu altcum și pedepsa ce o statorește protopretorul, ca for judecător în cauzele pădurilor.

XIV. Ingrijire în contra focului.

Pentru înconjurarea nefericirilor ce să pot naște din escarea focului, antistia comunala are datorința a să îngriji:

1. bucatele spicóse, paiete și nutrețul, cárate în comună, să nu fie îngrămădite peste olaltă, și să fie în depărtare recerută dela casă grajd, și șură;

2. comuna să aibă recuisitele necesariți la stengerea focului. Pușcă de apă, vase pline cu apă etc; și aceste totdeuna să fie în stare bună;

3. hornurile caselor să se curățescă regulat;

4. ómenii fără nici o ocupațiune—, cari umblă adese prin comune, și cari nu a rare óri sânt cauza focului, — să fie păziți bine;

5. la edificarea din nou a casei, grajdului, șurei, etc. să se țină strict regulele prescise, adeva să nu se edifice aprópe una de alta;

6. să se lucreze într'acolo ca în comună să se infinteze reuniune de pompieri (focari).

În cas de foc, fie-care individ e îndatorat a grăbi la fața locului și a ajuta la stângerea focului.

Románul are o đicală: „păzește-te că și Dumnezeu te păzește. — Trebuie să ni păzim averea caștigată cu multă sudóre și nécas, căci prin nebăgarea nóstră de sémă, dintr'odată putem fi sêraci.

Să nu suferim ca pruncii nostri să se jóce cu aprindióre (chibrit, mășini) óri slujile nóstre să umble prin pod, prin șură óri pe la paie, cu pipa óri cu lumina aprinsă; când ne depărtăm de acasă, să nu lasăm foc în vatră;

Véra când adunăm bucatele să fim cu cea mai mare băgare de sémă; să nu fumăm cu sugări óri cu pipa pe lângă stog óri prin arie.

Recomând cu tótă căldura asigurarea în contra focului și acésta mai ales la bucate; pentru o sumă neînsemnată ce trebuie să o solvim societății de asigurare, — sântem linișciți și în cas de primejdiă, — de carea Dumnezeu să ne ferescă, — ni să plătesce paguba și nu sântem siliți să luăm

straița în grumăd. — Tot atât de recomandat e și asigurarea în contra grindinei a tuturor bucatelor. — Asigurările în contra focului și în contra grindinei, sînt lucruri foarte folositoare și nu costău mult, ér moșiile noastre sînt asigurate pe deplin în contra ori și cărei nenorociri.

XV. Despre vênat.

Pe teritoriul propriu, întré marjinile legii, fiecare e îndreptățit a vêna, déca teritoriul e la un loc și are o estensiune de 200 jugere catastralî; altmîntre dreptul de vênat să vinde prin comitetul comunal tot câte pe 6 ani.

Opreliștea generală de vênat e dela 1 februarie până la 15 august, în care timp cu câni de vênat, absolut nu e iertat a vêna.

Vênătoriul înainte de tôte trebuie să-și scótă pas de vênat dela oficiul de dare, care costă 24 coróne, — trebuie să solvéscă darea pentru pușcă și să se îngrijéscă de teritor de vênat.

Fără pas nu e permis a vêna, asemenea nu e permis pe teritor străin.

Vênatul e lucru frumos dar costă cam mult; și nu să cam potriveșce cu ocupațiunea economilor nostri; pe lângă áceste, e împreunat și cu primejdie, căci déca cutarele nu să pricepe la manipulara pușcei, ușor póte căusá nefericiri ba chiar și mórte.

XVI. Comuna promontorială.

(Hegy község.)

Comună promontorială se poate forma pe teritor care e sădit cu vie, ori a fost sădit cu vii dar viile au fost nimicite prin philoxeră.

Dacă pe hotarul cutărei comuni se află astfel de teritor, carele la olaltă în un complex face 100 jugere catastrali ori mai mult, — și numărul proprietarilor acestui teritor trece peste 20, — a treia parte a proprietarilor poate cere formarea comunei promontorială.

Comuna promontorială se îngrijește:

1. de sădirea din nou a viilor pustiite prin philoxeră și de modul de apărarea comună contra bólelor de viie cum e pherospora viticola și altele.

2. de paza comună a viilor.

3. de cultivarea rațională a viilor și de înmulțirea isvórelor de venit prin manipularea curată a vinului, prin căștigarea de locuri pentru vinderea vinului.

Pentru acoperirea speselor, comuna promontorială poate arunca dare pe proprietarii de vii.

Afacerile comunei promontorială le implinește:

1. adunarea generală a comunei promontorială;

2. comitetul;

3. judele promontorial.

Fie-care proprietar, carele are teritor de 800⁰□ (stânjini patrați) aparținător comunei promontorială, are drept de un vot în toate afacerile comunei promontorială și de atâteori câte un vot, de câte-ori are teritor de 800⁰□.

Comuna promontorială se organizează și se conduce după statutul comunei promontorială, care statut

trebuie să fie provădit cu clausula de aprobare a autorităților politice administrative mai înalte.

XVII. Mijlocele de comunicațiune.

I. *Drumurile*; drumurile sânt mai de multe feluri:

1. drumuri de țără;
2. drumuri de comitat;
3. drumuri ale comunelor;

Reguli de observat referitor la drumuri sânt:

Când călătorim cu trăsura, tot pe partea stângă a drumului trebuie să mănăm, nu altminteré și atunci când ne întâlnim în fața noastră cu altă trăsura; când însă vom a trece înainte atunci trebuie trăsura ori carul să-l mănăm pe partea dreptă.

Când sântem pe poduri, nu e iertat a trece înaintea altor trăsuri.

Înaintea trásurilor curții regalí, înaintea poștei ori a trásurilor focarilor, trebuie să tragem pe de lături;

Mánarea repede peste poduri, este oprită.

Înaintea turmei de animale, asemenea e oprită mánarea repede.

Acel carele să îngrijesce de mánarea animalelor prinsé la trásurá ori la car, nu e permis să adórmă în trásurá ori să o lase în drum fără grije.

Fie-care trásurá trebuie să fie provădită în noptile întunecate — cu o lampă ori barem pe un cal ori boi să să pună signal.

II. *Drumurile de fer*. Acei cari folosesc drumurile de fer, pentru a călători ori a espedá bucate

orî altele, sînt îndatorați a să supune regulelor făcute pentru comunicațiune.

Fie-care călător să se păzescă a nu se da jos orî a nu să urcă pe tren până acela e în mișcare; asemenea să păzescă a deschide ușa orî ferestra trenului atunci când nu e de lipsă.

Cine voește a călători cu trenul, trebuie a să presentă, înainte de sosirea trenului, în sala de așteptare și a-și scóte bilet de călătorie așteptând în pace sosirea trenului.

Acel carele umblă prin locuri oprite, orî strică lucrurile ce aparțin drumului de fer, și acei cari voesc a împedecă comunicațiunea regulată a trenului, vor fi trași la răspundere și vor fi pedepsiți aspru.

Mulți călătoresc pe tren, dar mulți dau și peste necasuri, că nu cunosc regulele privitorie la călătorie pe tren.

În gară numai pe locul hotărît spre acest scop să póte intra, tot numai pe un loc anumit să póte ieși din gară;

A pași pe șine seú a trece peste ele pe ceealaltă parte a peronului, numai pe locul rezervat spre acésta, să póte.

Nu-i iertat să arunci din cupeú lucruri, cari pot vătéma obiecte orî persóne.

Nu-i iertat să duci cu tine în cupeú lucruri cari să aprind ușor, arme încárcate, praf de pușcă.

Nu-i iertat să pașci animalele de alungul trenului, orî să rădicí crampele dela treceri la sosirea trenului seú să treci pe dinaintea trenului.

Cine calcă regulele acestea să va pedepsi de cătră judecătoria regescă cu închisóre până la o lună și pedépsă în bani până la 400 coróne.

Cine nu să supune îndrumărilor date de per-

sonalul trenului, p $\acute{o}$ te fi pedepsit $\acute{i}$ n bani p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 100 cor $\acute{o}$ ne.

D $\acute{e}$ c $\acute{a}$ $\acute{i}$ n decursul c $\acute{a}$ l $\acute{e}$ toriei avem pl $\acute{a}$ nsori, s $\acute{a}$ ne adres $\acute{a}$ m cu ele conductorelui, $\acute{e}$ r d $\acute{e}$ c $\acute{a}$ s $\acute{u}$ ntem $\acute{i}$ n gar $\acute{a}$, s $\acute{a}$ ne adres $\acute{a}$ m c $\acute{a}$ tr $\acute{a}$ $\acute{s}$ eful de gar $\acute{a}$.

Pentru copii de etatea p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 4 ani, nu s $\acute{a}$ solve $\acute{s}$ ce nimic; pentru copii p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la etatea de 10 ani s $\acute{a}$ solve $\acute{s}$ ce bilet de jum $\acute{e}$ tate.

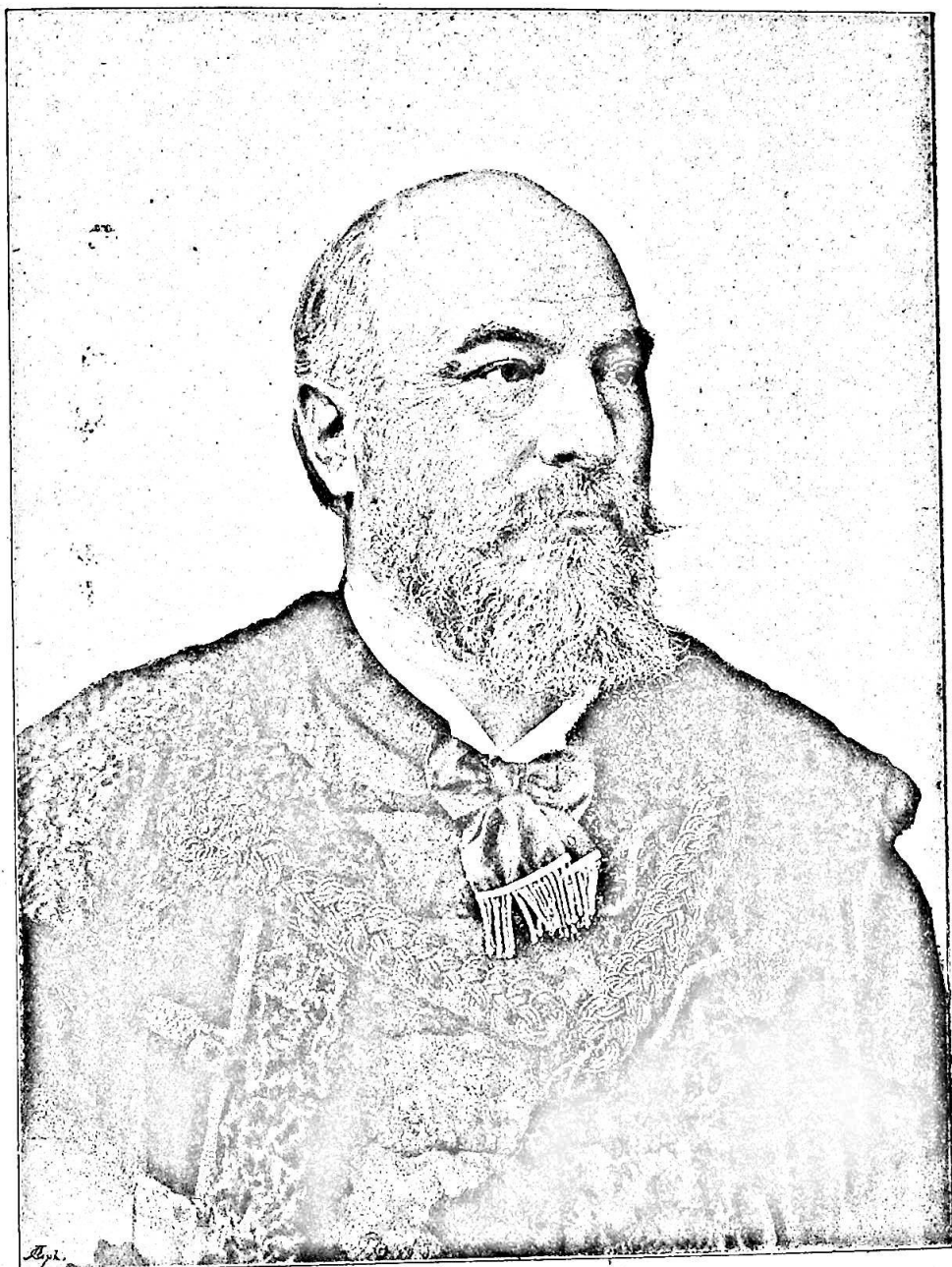
Cel ce c $\acute{a}$ l $\acute{e}$ toresce f $\acute{a}$ r $\acute{a}$ bilet, solve $\acute{s}$ ce o ped $\acute{e}$ ps $\acute{a}$ p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 6 cor $\acute{o}$ ne $\acute{s}$ i pre $\acute{t}$ ul biletului.

III. Po $\acute{s}$ ta, telegraful $\acute{s}$ i telephonul.

Po $\acute{s}$ ta, telegraful $\acute{s}$ i telephonul ca mijl $\acute{o}$ ce de comunica $\acute{t}$ iune stau sub administrarea statului.

Po $\acute{s}$ ta exped $\acute{e}$ z $\acute{a}$ epistol $\acute{e}$ le, pachetele, bani $\acute{i}$ $\acute{s}$ i tot ce noi voim a trimite $\acute{i}$ n locuri anumite. — Taxa de expedare o solvim prin timbre po $\acute{s$ tal $\acute{i}$. C $\acute{a}$ nd cineva trimite bani $\acute{i}$ pe po $\acute{s}$ t $\acute{a}$, s $\acute{a}$ aib $\acute{a}$ grij $\acute{a}$ de recepisa po $\acute{s$ tal $\acute{a}$, c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ $\acute{i}$ n casul c $\acute{a}$ nd nu ar ajunge bani $\acute{i}$ $\acute{i}$ n locul destina $\acute{t}$ iunii lor, putem s $\acute{a}$ -i reclama $\acute{m}$ dar numai prin recepisa dela po $\acute{s}$ t $\acute{a}$. La oficiul po $\acute{s$ tal putem $\acute{s}$ i telegrafa $\acute{a}$, at $\acute{u}$ nci c $\acute{a}$ nd voim a comunica $\acute{a}$ cu cineva ceva $\acute{s}$ cire $\acute{i}$ n mod grabnic; taxa telegram $\acute{e}$ i l $\acute{a}$ noi $\acute{i}$ n t $\acute{e}$ r $\acute{a}$ este 6 filler $\acute{i}$ pentru fiecare cuv $\acute{e}$ nt. — Tot l $\acute{a}$ oficiul po $\acute{s$ tal trebue s $\acute{a}$ mergem $\acute{s}$ i at $\acute{u}$ nci c $\acute{a}$ nd voim a vorbi cu cineva prin telephon.

Antistia comun $\acute{a}$ trebue s $\acute{a}$ aduc $\acute{a}$ adese ori la cuno $\acute{s}$ tin $\acute{a}$ public $\acute{a}$ ca s $\acute{a}$ nu s $\acute{a}$ strice st $\acute{a}$ lp $\acute{i}$ $\acute{s}$ i droturile dela telegraf $\acute{s}$ i telephon; acela carele din voe $\acute{a}$ sa liber $\acute{a}$ face stric $\acute{a}$ ciune $\acute{i}$ n st $\acute{a}$ lp $\acute{i}$ ori $\acute{i}$ n drotul dela telegraf s $\acute{e}$ u dela telephon p $\acute{o}$ te fi pedepsit cu 2 ani de $\acute{i}$ nchis $\acute{o}$ re $\acute{s}$ i cu 2000 cor $\acute{o}$ ne $\acute{i}$ n bani.

DARÁNYI IGNÁCZ,
ministru de agricultură,
întemeietoriul casei muncitorilor.

XVIII. Cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economiei.

Guvernul în buna înțelegere cu dieta țerii, în anul 189 , a adus o lege foarte folositoare pentru muncitorii de câmp și pentru servitorii economiei. Ca să înțelegem cu toții însemnătatea cea mare a acestei legi făcute în interesul oamenilor sârmani, să ni aducem aminte câte nenorociri să întemplă lucrătorilor în decursul anului, când oamenii sârmani umblă să-și câștige pâinea cea de toate zilele. Unuia i s'a frânt mâna ori piciorul, pe altul l'a lovit calul și trebuie cu săptămânile întregi să zacă în pat, ori o nefericire l'a omorât séu l'a făcut neputințios peste întreaga lui viață și îi rămâne bieta familie fără ajutor. — Șcim că familia oamenilor sârmani — a muncitorilor, până ce capul familiei e în viață, o mână cum o mână așa după o di pe alta, dar după mórtea acestuia, îi rămâne întreaga familie fără nici un pic de ajutor. Așa era până acu. De aici în colo însă stările aceste triste nu vor mai fi; familia rămasă de muncitorul de câmp ori de servitorul economic, după mórtea acestuia, va primi o sumă anumită din cassa de ajutorare, dar numai în cazul când muncitorul de câmp ori servitorul economic este membru al acestei casse de ajutorare.

Să cetim cu luare de sémă cele ce urmeză mai jos și „cel ce are urechi de auđit, să audă.“

Cassa de ajutorare.

Prin legea sancționată de Măestatea Sa Regele, să înființéză o cassă de ajutorare pentru muncito

rit de câmp și pentru servitori economici, la care contribuie membrii prin taxele anuale, ér statul în fie-care an ajută această cassă cu o sută mii de coróne.

Membrii acestei casse.

Membrii acestei casse de ajutorare sânt de 3 feluri :

1. *membrii fundatori*, cari cinstesc această cassă de ajutorare odată pentru totdeauna cu 50 coróne, despre ce capătă diplomă din partea conducătorilor acestei casse.

2. *membrii regulați séu ordinari*. Membru regulat póte fi orí și care bărbat orí femeia, decă are carte de slugit, séu orí și cine, decă se ocupă cu economia, decă a împlinit etatea de 14 ani, dar n'a trecut de 35 de ani. Legea s'a îngrijit că și aceia cari au împlinit etatea de 35 ani dar n'a trecut de 50 ani, să póta fi primiți ca membrii, dar numai până la anul 1905; de aici în colo numai aceia să primesc de membrii cari nu au trecut peste 35 ani.

Membrii regulați sânt de două feluri: unii cari solvesc taxa de 10 coróne 40 filleri la an séu 20 filleri la săptămână ér alții cari solvesc taxa de 5 coróne 72 filleri la an séu 11 filleri la săptămână.

3. membrii estra ordinari, cari solvesc în fie-care an o corónă.

Cine voește a să înscrié de membru la cassa de ajutorare — decă nu a trecut 35 ani — solvește 2 coróne taxă de înscriere, ér decă a trecut de 35 ani, solvește 4 coróne. Atât taxa de membru cât și taxa de înscriere să solvește la antistia comunală orí la comisia locală.

După înscriere, fie-care membru primește un

libel care mărturisește ce fel de membru e și cum solvește de regulat taxa de membru; acesta taxă trebuie solvită foarte regulat și anume în totdeauna trebuie solvită înainte pe un jumătate de an: la 1 Ianuarie și la 1 Junie.

Taxa anuală să pôte solvi și la poștă așa că atunci când avem puținei bani, cumpărăm timbre în fie-care săptămâna de 20 filleri, și le lipim pe o colă primită dela comisia locală.

Când toate rubricile sunt lipite cu timbre de câte 20 filleri, colă întregă o predăm poștariului, carea o primește în taxa de membru pe jumătate de an.

Timbrele trebuie să fie întregi și curate; la comisia locală sunt astfel de colé și pentru 5 și pentru 6 filleri.

Cine nu pôte fi membru?

Nu pôte fi membru:

1. carele nu solvește regulat taxa anuală;
2. carele a voit să înșele cassa de ajutorare prin aceea că a cerut ajutor când nu a meritat (s'a făcut morbos cu voia);
3. carele pentru cutare crimă orî pentru răs-vrătire printré muncitori, a fost pedepsit la închisóre;
4. carele părăsește țera;

Ce ajutor primim dela cassa de ajutorare?

1. Dcă pe vre un membru al cassei de ajutorare îl ajunge vre-o nenorocire, — medicul îl vindecă gratis; dcă din cauza nenorocirei nu pôte

lucrá mai mult de o săptămână, în decurs de 60 zile, până să însănătoșească, primește ajutor pe fie care și o corónă; dacă nici după 60 zile nu e deplin sănătos, primește ajutor de 10 coróne pe lună; dacă în urma nenorocirei móre, familia lui primește ajutor odată pentru totdeauna 400 coróne, ér dacă nu are familie, pentru spesele de înmormântare se trimit 100 coróne.

2. Dacă acela carele 10 ani de aréndul a fost membru al cassei de ajutorare, și din ori și ce cauză și perde puterea de a lucrá, capătă până la mórtea sa un ajutor de 10 coróne pe lună și dacă în decursul anilor încă n'a primit ajutor, când e de 65 ani capătă odată pentru totdeauna 100 coróne, ceea ce nu eschide că dacă după 65 ani și perde puterea de lucru, să capete ajutoriul de 10 coróne pe lună când îl ajunge vre-o nenorocire.

3. Dacă membrul móre de mórte curată, atunci familia lui primește următoarele ajutóre:

- a) dacă 5 ani a fost membru, 200 coróne;
- b) dacă 10 ani a fost membru, 250 coróne;
- c) dacă 15 ani a fost membru, 275 coróne;

ori dacă nu are familie, pentru înmormântarea lui se trimit 100 coróne.

4. Dacă membrul nu din nenorocire și-a pierdut puterea de lucru ci a slăbit în urma bătrânețelor, dacă 10 ani a fost membru, ori fiind de 35 ani la înscriere, a fost 15 ani membru, în urma atestatului dela medic, capătă ajutor de 10 coróne pe lună ér la etatea de 65 respective de 75 ani primește 100 coróne.

Ajutóarele aceste înșirate în punctele de sus, acei membrii le primesc, cari solvesc taxă anuală de 10 coróne 40 filleri ádecă 20 filleri pe săptămână. — Acei cari solvesc 5 coróne 72 filleri taxă

anuală, adică 11 filleri pe săptămână, în cas de nenorocire primesc tot același ajutor ca și ceilalți membrii regulați, — în celelalte cazuri însă primesc ajutor numai pe jumătate.

Membrii extraordinari numai în cas de nenorocire primesc ajutor dela cassa de ajutorare.

Libelul de membru.

Când vre-un membru își perde libelul, trebuie să facă de loc înscințare antistiei comunale ori comisiei locale. — Nu e iertat a pune în zălog libelul ori a-l da în folosința cuiva; cel ce face lucruri de aceste, va fi pedepsit aspru și va fi șters dintre membrii.

Membrul carele e chemat la serviciul militar, pe timpul cât e acolo nu solvește taxa, numai cât trebuie înainte de ce merge la miliție să facă cunoscut acesta antistiei comunale ori comisiei locale, tot astfel și când vine înderept.

Cum să administrăză cassa de ajutorare?

Cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici, se administrăză prin o *direcțiune centrală*, carea locuește în Budapesta.

Direcțiunea centrală constă din 12 membrii anume:

4 din partea guvernului,

4 din partea fundatorilor, și 4 din partea comisiilor locale. — Pe președintele direcțiunei centrale îl denumește ministrul de agricultură. — Toți aceștia pe câte 3 ani.

În comunele în cari sunt peste 50 membrii înscriși la cassa de ajutorare, să formăză comisia

locală, cărea încă să compune din 12 membrii, anume :

4 din partea membrilor,

4 din partea comitetului comunal și 4 din partea stăpânilor (gazdelor). — Ómenii aceștia aleși toți trebuie să fie ómeni cinștiți și de omenia și să aleg tot pe 3 ani.

Unde nu este comisia locală, acolo antistia comunală să îngrijește de afacerile casei de ajutorare.

Nu numai membrii contribuie la cassa de ajutorare ci și stăpânii adevă gazdele; și anume fiecare stăpân solvește casei de ajutorare, după servitoriul său economic 1 corónă 20 filleri, și suma acesta nu e permis să o detragă din plata servitoriului. Aceste sume le încasséză antistia comunală.

Așa dară pentru binele și în interesul muncitorilor de câmp și a servitorilor economici, contribuie atât statul cât și stăpânii.

Muncitorii de câmp și servitorii economici au datorința a grăbi la antistia comunală ori la comisia locală, și a-le aduce la cunoșcința că voesc a să înscrie de membrii la cassa de ajutorare, pentru că în vreme de nenorocire, la bētrănețe ori în cas de mórte, familiile lor să nu rămână pe ulițe ci să aibă un mic ajutor.

Cetiți bine aceste rēnduri, arētați-le și altora, îndemnați și pe alții, și cu toții faceți-vē membrii la cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici.

Pe timpul când se tipără această carte, ministrul de agricultură a prezentat dietei un proiect de lege, ca să asigure și mai bine sórtea muncitorilor de câmp și a servitorilor economici.

Acest proiect dá voie fie cārui membru al cas-

sei de ajutorare a muncitorilor, ca să aibă mai multe cărţicele de participare, şi anume pôte avé fie cine 10 părţi, adecă solveşce de 10 ori taxa, dar şi ajutoriul apoi e de 10 ori mai mare.

Membrii numai 25 ani de arëndul solvesc taxele, după 25 ani nu mai plătesc nimic, ci primesc ajutoriul; decă membrul móre înainte de 25 ani, suma solvită de el se solveşce următorilor lui.

Ratele de solvire se pot solvi şi pe mai mulţi ani înainte așa ca se pótă mai iute ajunge la vremea când nu se mai solveşce taxă ci se capetă ajutor.

Când membrul să îmbolnăveşce la secerat ori la alt lucru de câmp, primeşce ajutor excepţional.

Proiectul urcă şi sumele de asigurare pentru înmormântare şi căsătorie, așa că participanţii plătind la săptămână 5 filleri, asigură următorilor o sumă frumoşică pentru cazul de mórte; ér decă plăteşce 10 filleri la săptămână, capetă suma de asigurare când se căsătoreşce. Petru căsătorie se pot asigura bărbaţii şi femeile de o potrivă şi în cas de căsătorie capetă dela 65 până la 215 coróne, în proporţie cu numărul anilor cât a fost membru.

Lucrătorii cari sânt mai mult espuşii nenorocirilor împreunate cu munca lor adecă maşiniştii, focarii, băieşii, vor fi asiguraţi dar taxa de membru stăpânul lor trebue să o solvescă.

Statul a ridicat ajutoriul cassei de ajutorare dela 100,000 coróne la 150,000 coróne pe fiecare an.

Aceste înlesniri vor avé valóre nu numai pentru membrii noi ci şi pentru cei vechi.

XIX. Cultivarea vermilor de mătăasă.

Prin cultivarea rațională a vermilor de mătăasă, să înmulțesc venitele și așa cam puține a noastre. — Vermii de mătăasă însă numai din oue sănătoase să pot cultiva; de altmîntre despre toate aceste să îngrijește statul, și tot statul să îngrijește despre cumpărarea gogoșelor; — Fiind-că vermi de mătăasă să cultivă numai prin frunze de frăgari, statul a luat sub ocrotirea sa frăgarii de pe lângă drumurile de țară, de comitat și ale comunelor, și totodată să îngrijește ca comunele să sădască cât mai multe frăgarii.

La cultivarea vermilor de mătăasă avem de a observa următoarele.

1. Cel ce voește a cultivă vermi de mătăasă, trebuie să facă acésta cunoscut antistiei comunale.

2. În dilele prime vermilor de mătăasă trebuie să li să deie frunze crude și până la dormirea lor a patra, tot cu frunze tăiate trebuie nutriți; 3. la tăierea frunzelor să folosim cuțit curat și scândură curată; 4. la nutrire să folosim frunze sănătoase, decă frunzele ar fi prăvósă, trebuiesc ștersă de prav; 5. frunzele să nu fie umede ori de rouă, căci aceste periclitéză cultivarea; 6. să nu flămênzim vermi de mătăasă, ci să le dăm atâte frunze câte sînt de lipsă, căci vermi flămênziți fac gogoșe slabe; 7. frunze atunci să strîngem, după ce s'a uscat roua după ele; pe plóie asemenea să nu strîngem frunze; frunzele adunate să nu le punem grămadă ci să le împrășciem pe loc uscat; 8. să nu rupem și mlădițele de frăgari căci prin acésta împedcăm desvoltarea frăgarilor și peste 1—2 ani nu vom mai avé frunze; 9. asemenea să nu adunăm frunze după frăgarii ténéri; 10. la începutul

cultivării să adunăm frunđe după frăgarii din îndepărtare, că apoi mai târziu, când vom avea lipsă de mai multe frunđe să avem pe frăgarii de pe lângă apropierea noastră; 11. locul unde cultivăm vermi și toate obiectele de care avem lipsă, să fie curate; păreții trebuie barem odată văruiți, peste tot să începem cultivarea în curățenia cea mai mare, ca să nu să îmbolnăvescă vermi; 12. numai hârtie nouă și curată să folosim, și după fie-care dormire a vermilor schimbăm hârtia de sub ei și sa o ardem; 13. vermi să îi ținem în un loc bine aerisat și căldura în acel loc să fie tot în o formă; 14. Numai atunci să încăldim când temperatura de afară e mai jos de 13—14 graduri Reamur; când încăldim, să deschidem ferestrele; 15. să păzim vermi de rațele sórelui și de curenți de aer; 16. vermi morboși de loc trebuie delăturați; 16. sub vermi nici când să nu lăsăm gunoii mult, căci de acesta să bolnăvesc și să prăpădesc; 17. în localul de cultivare să nu facem fum; 18. sub întreg decursul cultivării să avem grije că vermi din o și scoși, la un loc să fie totdeauna; 19. când vermi dorm, să nu îi nutrim nici să umblăm cu ei; 20. pentru ca vermi să facă gogóse bune și frumoșe, să folosim paie de sécară ori de rapiță legate pe la mijloc; crengile nu sânt acomodate; 21. să avem deosebită grije ca șórecii, furnicile, páingenii, páserile ori galițele să nu ajungă în apropierea vermilor de mêtasă; 22. gogóșele le mai lăsăm pe locul unde sânt, vre-o 9—10 zile și când le stringem le împărțim punénd pe cele desvoltate la o parte și pe cele mai puțin desvoltate la altă parte; 23. când ducem gogóșele spre vëndare, să le ducem în coșeri și nu în sac ori straiță, ca să nu se sdrobéscă; 24. după-ce am luat gogóșele, localul de cultivare érași trebuie curățit și văruiț. —

Cuprinsul.

	Pagina.
Statul	7
Forma de stat	7
Forma de guvernare	8
Încoronarea	8
Drepturile regelui	9
Legislațiunea	10
Casa magnaților	11
Alegerea deputaților dietali	12
Lista alegătorilor	14
Cum se fac legile?	18
Ce lucrăză dieta țării?	18
Guvernul	19
Cancelaria de cabinet	21
Comitatul	22
Alegerea membrilor în reprezentanța	23
Adunarea generală	24
Comitele suprem	25
Oficiații din comitat	25
Pretura	26
Comisia administrativă	26
Comuna	27
Comitetul comunal	28, 36,
Cine pôte fi alegător comunal?	30
Cum să aleg membrii în comitetul comunal	31
Cum să alege antistia comunală?	33
Economia comunei	39
Preliminariul comunal	40

	Pagina.
Socoșile comunale	41
Causele orfanilor și tutoratul	41
Lăsămăturile	44
Testamentul	45
Matriculele de stat	46
Judecătoriile	50
Judecătoria administrativă	52
Notarii publici regești	53
Statariul	54
Dările	54
Competința de timbru	56
Darea de vin	59
Cultivarea tutunului	60
Bani	61
Biserica	63
Statutul organic	68
Învățământul	93
Fondul de pensii învătătoresc	94
Armata	99
Higiena publică	101
Despre animale	104
Pădurile	106
Îngrijire în contra focului	106
Venatul	108
Comuna promontorială	109
Mijlocele de comunicațiune	110
Casa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici	113
Cultivarea vermilor de mătăsu	120

Cer scusa iubitorilor cititori pentru unele erori de tipar
ce ar fi obvenit.

Autorul.

